

LINA CHRISTENCE KAYERØD NIELSEN, FØDT JOKUMSEN

Lina Christence Kayeød Jokumsen blev født d. 20. oktober 1924 i Christianshede. Tilbage i 2013 blev hun interviewet af en bekendt af familien, der siden har indsendt erindringer. Her fortæller Lina detaljeret om barndommen på gården, hvor pengene var små og huset fyldt til randen med søskende. Fra ca. 1935 flyttede familien til Funder, da gården kom på tvangsauktion. I sin ungdom arbejdede hun blandt andet i huset, på sindssygehospital, hotel, bryghus og i et spinderi. Det førte hende til sidst til Svendborg, hvor hun mødte sin kommende mand Esben. I 1949 blev de gift og flyttede sammen i Aarhus, hvor sønnen Frank og senere datteren Birthe kom til verden.

“Bedste fortæller”

Bedste fortæller om jul (båndoptagelse fra 2. januar 2013)

Juletræet stod i den fine stue. Den kom vi kun i, når det var højtider, og så når vi fik rigtig fine gæster. Sådan var det. Der blev juletræet jo så sat op, og så måtte vi ikke komme ind, før juletræet var tændt. Vi skulle stå uden for døren, og så havde min far sådan en lille ringeklokke der hang på træet. Den tog han jo og rystede til vi kom ind, vi børn, og stod der.

Min første jul, den kan jeg huske fra den store stue, hvor vi ellers aldrig kom. Der havde min mor og far jo pyntet juletræet. Det var vi ikke med til. Det skulle være en overraskelse for os børn. Døren var hermetisk lukket. Vi måtte ikke se til træet før selve juleaften, hvor vi kom ind og skulle gå om det. Det stod der nok så flot der. Det gik næsten helt op til loftet. Og det var så pyntet med forskelligt hjemmelavet julestads og også noget købt og noget glimmer og masser af fehår. Det bruges næsten ikke mere. Det var noget, der kunne klø på kroppen hvis man fik det ind under tøjet. Det var ret irriterende.

HAVDE I SELV FÆLDET TRÆET?

Jaja, for vi havde jo et stort stykke jord til med graner og så videre – en masse hedejord – dårlig jord. Så lå gaverne jo under juletræet – en lille smule til hver. Men vi fik jo noget alle sammen. Og så gik vi jo rundt om træet og sang alle sammen. Ingen af os havde nogen særlig god sangstemme, men vi sang jo bare alligevel de kendte julesalmer, og når vi så havde gjort det, så var det jo så, at vi fik gaverne. Men først havde vi jo spist, inden vi kom ind til juletræet. Jeg tænker vi har fået gås. Vi havde selv gæs og ænder. Det havde vi nok fået. Det mindes jeg ikke så meget om. Der var heller ikke noget med mandelgave, det kendte vi slet ikke, vi børn. Vi fik risengrød med smør og kanel, ja, og det kunne vi også godt lide. Og så var bunden jo også lagt. Så fik vi nogen figner og dadler og en appelsin hver også. Men altså, det var ikke det store. Men vi fik da lidt af de ting. Det var ellers ikke noget man fik. Det var kun der lige til jul. Det var så min mor, der havde sørget for det. Hun gik jo ud og hjalp de velbjærgede med – og så fik hun jo lidt penge til overs, og så fik hun jo også lidt godter med.

Vi piger fik i hvert fald altid nogle hjemmestrikkede strømper. Pigerne fik nogle glansbilleder, og drengene fik tit sådan noget som Meccano – sådan noget de kunne skrue sammen. Men de fik ikke så meget. Det skulle de så være fælles om, og vi skulle også være fælles om de glansbilleder der – og det var ikke altid

vi kunne enes om det. Så havde vi fået et album. Det skulle vi så klistre dem ind i. Jeg ville jo godt have haft albummet for mig selv. Men så sagde min far: *“Hvis I ikke kan enes om det, så kan I rive en side ud hver.”* Det var jeg nu ikke interesseret i, så de blev, de hang sammen.

HVAD FOR NOGET LIM HAVDE I? HAVDE I NOGET RIGTIG DANALIM?

Nej nej, vi havde noget melklister. Mel og vand rørt sammen, og det kom på. Ja, det er sådan noget af det første jul før – så længere hen så blev det jo lidt – så flyttede vi jo ude fra landet og kom ind til byen. Der var så ikke noget med at vi havde en stue til det.

DET VAR KUN UDE PÅ LANDET AT I HAVDE TO STUER?

Ja, den stue den var næsten ikke brugt. Det var kun når sognefogeden og sådan nogen de kom.

Min far var glad for kaktusser. Så havde han jo alle kaktusserne inde i den stue der. Og så min bror Peter, han var sådan en filur. Så når vi var alene hjemme, så lavede vi nogle kunster, det gjorde vi altså. Så siger Peter: *“Ved du hvad, de kaktusser de er sgu så skæggede. De skal barberes.”* Så sæbede han dem ind – med min fars barberskum – kost og det hele, og så ragede han alle piggene af dem. Det var nogle store flotte kaktus. Så da de kom hjem og så det, sikke da tosset den gamle han blev. Nej, hvor blev han tosset. Og vi børn vi mored’ os, jeg syntes det var vældig godt fundet på, at han kunne finde på at barbere alle de kaktus, som vi ellers ikke kom ind til – vi kunne godt gå derind, men det var ikke noget vi ellers gjorde. Men når vi var alene hjemme, så listede vi jo alligevel derind.

Da han kom hjem og så alle sine barberede kaktus, blev han så tosset, at han lukkede vinduet op, hev dem ud – ud på gårdspladsen, hver en plante. Han var så rasende så han hoppede. Han hev dem ud ad vinduet, alle sammen.

OG SÅ HAVDE I IKKE KAKTUS MERE?

Aldrig mere. Aldrig mere en kaktus.

HVAD SÅ MED PETER? FIK HAN BANK, ELLER FIK HAN SKÆLD UD – HVAD FIK HAN?

Ja, han har nok fået et lag tæsk, det tror jeg. Det fik man jo dengang.

OGSÅ PIGERNE?

Nej, for vi havde jo ikke gjort noget. Ja, hvis vi havde gjort noget, ja! Jeg kan huske at min søster og mig, vi stod – ja vi havde jo bier. Og så havde min far, han havde jo fået en stor – ja for mig så det ud som en stor bøtte med sukke, som han skulle bruge til bierne om vinteren, ikke – og så stod vi hver med en ske. Vi havde fundet ud af hvor det sukker var – og så stod vi og skuflede sukker i os. Så kom han jo bag på os. Han sagde ikke et ord, han gik lige så stille bag på os og klappede hovederne sammen på os. Vi fik et slag – vi stod jo der – bukket over det – og så gjorde han lige sådan. Og sikke dog han blev tosset på os – og det sagde smask da vi slog hovederne sammen. *“Står I da ikke der og æder det bare sukker”,* sagde han. *“Hvad er det da for noget!”*

SUKKER VAR VEL DYRT DENGANG?

Sukker har altid været billigt i Danmark. Du kan godt huske dengang, det ikke kostede mere end 25 øre næsten? Han skulle jo have meget – men han var jo medlem af Biavlerforeningen, og så fik han vel noget rabat der, vil jeg tro. Og så solgte vi jo honningen. Det blev jo så slynget ud, og vi børn vi hjalp jo til med det.

Somme tider når han tog tavlerne fra, så kunne vi jo godt finde på at brække sådan et stykke tavle af og så suge honningen ud, og somme tider så kom der jo larver med også. Der var larver i nogle af dem jo. Så skulle han jo endelig passe godt på, hvis der var en rigtig stor larve, så var det jo en dronning de var ved at lave sig, fordi der var blevet for mange af de stader, og så sværmer de. Så laver de en ny dronning, og så tager hun halvdelen med, hvis ikke man får den dronning udryddet. For så varer det jo noget. Så skal de der holder bier, nå at få stillet en kasse ind med tavler så den ny sværm kan gå i.

JA, FOR ELLERS GÅR DE VEL TABT?

Jamen man kan bare hente dem. De sætter sig som regel i nærheden oppe i et træ eller noget.

JA, SOM SÅDAN EN KLUMP.

Ja, og det gjorde han også tit, så rystede ham dem bare ned i en sæk, og så bar han dem hjem igen i et nyt stade. Jeg kan ikke huske hvor mange stader han havde, en syv-otte stykker. Det tjente han jo så penge på. Og så kørte han så ned til mejeriet.

HVAD VAR DET ISÆR FOR NOGLE BLOMSTER; VAR DET SÅ LANGT UDE PÅ HEDEN?

Det var på heden. Der var lyngblomster, men der var jo også blomster og æbletræer. Men altså, man slyngede jo to gange om året. Fordi efteråret var lyng – den er lidt mørkere end sommeren – har en lidt kraftigere smag. Det skulle så røres. Det skulle røres, og når det havde en vis stivhed, så kunne man hælde det op.

DER ER MEGET ARBEJDE I DET.

Ja, jeg var altid med ham nede ved bierne.

BLEV DU IKKE STUKKET?

Nej, det var sjældent.

HAVDE DU SÅDAN ET NET PÅ?

Nej. Bier stikker så nødig. Fordi de mister brodden. De dør. Det er kun hvepse der stikker. Jeg har været overfaldet af hvepse, fordi nogle af mine brødre var ved at grave et hvepsebo ud i en skrænt, og de stod der og turde næsten ikke. Jeg var ikke bange for hvepse, for jeg vidste ikke de var sådan. Så sagde jeg: "*Lad mig få fat i den spade!*". Så stak jeg lige spaden ned i hvepseboet. Så havde jeg ellers alle hvepsene over mig. Da så jeg ud! De satte sig i håret. Nej, hvor blev jeg stukket. Siden har jeg været ræd for hvepse. Jeg er ikke ræd for bier, men dengang kunne jeg ikke se at der var nogen forskel. Jeg kunne ikke forstå, at de var så bange for de hvepse. De rendte jo væk, hver gang de havde været nede og grave lidt. Jeg blev jo bare stående – og hele sværmen – jeg fik dem jo lige i hovedet. Ja, så dum var man jo. Jeg var helt opsvulmet af hvepsestik. Det var jo klart, for de satte sig i håret, og når de først kom i håret, så kunne de ikke komme ud igen. Ja, og de sad ved kransen af tøjet. Hvepse – de

vil stikke. Bier vil nødig stikke. De stikker kun, hvis de kommer i klemme. Eller hvis man selvfølgelig har irriteret dem. Hvis de bare lander på en, det er ikke for at stikke. De kan godt kravle op ad armen. De gør ikke noget. Man kunne også godt tage tavlerne og så gå med dem, med bierne. De gør ikke noget. Det er kun hvis de bliver klemt. Men min far havde jo også sådan en pibe med røg i, og det gjorde dem jo bedøvet, og så var de jo sløve. Men det brugte han jo kun, hvis han skulle til at tage meget honning fra dem. Ja, det er sådan en hel videnskab med de bier. De har vagter der står udenfor, hvis der kommer fremmede. Der kommer ingen fremmede bier ind.

DE DANSER RUNDT PÅ EN BESTEMT MÅDE FOR AT FORTÆLLE DE ANDRE HVOR DER BLOMSTER.

Ja, det gør de nemlig, i hvilken retning de kan gå hen og finde honning.

NÅ, HVOR LÆNGE VAREDE JULEN SÅ?

Ja, den varede til Hellig Tre Konger. Det gjorde den. Så blev alt stadsen pakket væk.

HVAD SÅ MED NYTÅRSAFTEN? VAR DET NOGET MAN FEJREDE?

Nej, ikke i den forstand.

FIK I TORSK?

Nej, det gjorde vi ikke. Det var svært at få fisk derude på heden. Der kom en fiskemand en gang imellem med en hestevogn og havde fisk med, og så fik vi så fisk, men ellers kunne de ikke holde sig. Jeg kan huske Peter min bror, han ville altid holde hesten imens han forhandlede med min mor. For så fik han en fisk helt til sig selv. Så han skulle holde fiskemandens hest, så fik han en fisk. Og derude kom der også kludekræmmere. De havde sådan en stor bylt på nakken med alt muligt i. Det var en hel fest, når han kom. Der var jo bånd, og der var sløjfer, der var alt muligt. Der var også tøj, garn og hvad der ellers kunne være. Men det var de finere ting i forhold til. Min mor købte også broderegarn og sådan noget. Hun var god til at brodere. Hun var god til håndarbejde og strikke. Ja, vi gik altid med hjemmestrikkede strømper, og de kløede sådan. Om sommeren gik vi jo barbenede, og så om efteråret, hvor vi fik de her lange strømper på, nej hvor de kløede et godt stykke op ad benene. Det varede

mindst én uge før jeg vænnede mig til de uldne strømper. Det er mærkeligt, at de kan klø sådan. Men det var jo også fra får vi selv havde – min mor havde klippet fåret – og så havde hun kartet det, og så bliver det sendt ned til Silkeborg og blev lavet i *tejer* og så bagefter så skulle det spindes. Men det gjorde hun også hjemme. Min bedstemor gjorde det også.

De spandt selv det der. Men de fik dem hjem i sådan nogle kager eller hvad skal man sige, jeg ved ikke om du har set sådan nogle. Det var kartet og blevet lavet til lange snore, godt lodne. Men det var ikke spundet. Det var bare tvunden som de siger.

HVORFOR SKULLE DET TIL SILKEBORG?

Der var ikke mange, der havde sådan en maskine der kunne lave de *tejer*. Det var der ikke nogen, der kunne der. Men det skulle være kartet. Altså først blev fåret jo vasket rigtig godt! Og så blev det klippet, og så blev ulden sorteret. Det bløde fine under maven var finere hår, og det på ryggen det var grovere, også på benene. Det var to store børster med pigge på, og så sad de jo og kartede, og min mor havde også spinderok og min bedstemor også.

KAMPESTENSHUSET I FUNDER

HAR DU OGSÅ SPUNDET?

Nej, for jeg havde ikke tålmodighed til det. Jeg prøvede det, men det gik sgu gerne i filt, og det skulle holdes bestemt, og man skulle træde bestemt. Så skulle det på tenen først, og så skulle det bagefter ned. Da vi så flyttede fra gården, havde vi jo hverken får eller noget, så holdt det jo op. Da har jeg været en 11-12 år. Ja, jeg er født i 1924, så det har været omkring 1935.

Vi flyttede fra Christianshede og til Funder, og der er et stykke vej. Så kom jeg også til at gå i en anden skole.

Det gik på tvangsauktion, det der landbrug, så det var begrænset. Vi fik en ko med, som havde mistet det halve af halen. Den havde den fået viklet ind i noget ståltråd, pigtråd, og så var der gået betændelse i. Så var de nødt til at kappe den, og så var der kun sådan en stump hale. Men det var en god ko. Det var halv jersey, fordi naboens jerseytyr havde været ovre at besøge dens moder, og det kom der sådan en god ko ud af. Og der var ingen, der ville byde på den, fordi

den manglede det stykke hale. Mælken var god og fed. Så den fik vi med, og så en gris, nogle høns og ænder.

Så havde de jo så lejet et kampestenshus, der havde stået tomt i flere år, og nej, hvor var det frygteligt at flytte ind i det. Det var fyldt med lopper. Det lå lige op ad jernbanen; toget det suste lige forbi. Men altså, der blev vi så stoppet i seng, da vi kom derned, og så havde man jo ingen halm og hø, så far han slog lyng og lå i sengene, og kom en underdyne over, og så kunne det jo så også gå. Men vi havde jo ikke hver sin seng. Vi lå jo to og tre sammen.

MEN ALLE DE LOPPER, FIK DIN MOR IKKE STYR PÅ DET?

Jo, jo, men da vi lige flyttede ind, var det frygteligt med lopper. De havde bare overlevet, hvordan de havde det, ved jeg ikke. De kom op af gulvbrædderne. De hoppede jo på alt. Jo, hun købte noget der hed svovl... et eller andet, som hun dryssede ud på gulvene. Det havde stået tomt så længe. De fik det så ordnet så nogenlunde, og fik tapetseret lidt og malet, og gjorde ved. Der boede vi jo så i nogle år. Jeg blev i hvert fald konfirmeret der, og så kom ud at tjene derfra. Så vi har nok boet der en fem-seks år.

HVORDAN VAR DET SÅ AT SKIFTE SKOLE?

Ja, det var ikke godt. Det andet var sgu heller ikke godt. Vi havde så lang vej, da vi boede ude på heden. Om vinteren var det mørkt når vi gik, og det var mørkt når vi kom hjem. Vi havde så lang vej. Der var kun to klasser, den store og lille. Så de små gik i skole fire dage om ugen om sommeren, fordi de store skulle blive hjemme og hjælpe til i marken, og hvad de ellers kunne lave, og så byttede de om vinteren. Så gik de store fire dage om ugen. For de kunne bedre gå gennem sneen. Og så de små fra lille klasse, de gik så kun to dage om vinteren.

JA, FORDI MAN GIK OGSÅ I SKOLE OM LØRDAGEN JO.

Jaja, og vi skulle kunne bogstaverne før vi kom i skole. Ja, fordi der var jo kun én lærer til det hele. Hans kone hun var jo håndgerningslærerinde. Det skulle vi kunne. Jeg boede ikke hjemme så mange år. Da jeg var fire år... Min bedstemor havde jo en datter, der har været min faster, og som fik barn i utide. Det barn var så hjemme ved bedste. Hun hed Rosa. Så fandt datteren en mand, meget

ældre end hende selvfølgelig, men han havde voksne sønner; de boede også på sådan et husmandssted. Så flyttede de jo sammen, og han havde sine sønner med. Så fik de børn sammen og blev gift. Så da hun fik det første barn, så skulle hun have Rosa hjem til at være barnepige. Og bedstemor, hun følte sig så ensom. Så var hun hjemme hos mine forældre, og spurgte om hun ikke kunne låne mig i otte dage til at vænne sig af på. Sådan har jeg fået det fortalt. Og det kunne hun så godt jo. Men de otte dage, de blev til fire år.

ER DET RIGTIGT? SAVNEDE DU SÅ IKKE DIN MOR OG FAR?

Jo, jeg savnede også mine søskende og dem. Men det var ikke så lang vej. Jeg kunne godt rende derned. Men jeg skulle jo have lov til det. Når man lavede noget svineri eller noget, så kaldte min bedstemor hun os "svinebæster". "*Åh dit svinebæst!*" – så når jeg kom, sagde de: "*Nu kommer bedstesvinet*". Det var så bare fordi, de vidste jeg kom der ude fra bedste. Ja, jeg ville gerne hjem og snakke med dem, men det var jo ikke altid. Og min bedstemor hun kunne ikke lide min mor. Det kunne hun altså ikke.

DET HAR IKKE VÆRET SÅ SJOVT.

Nej, fordi det kunne jeg høre på det hele. Og hun sagde også, at hun var slet ikke egnet til landmandskone. Det var hun heller ikke. Så havde hun jo et barn med. Min storesøster, ja.

MEN DIN MOR VAR EN GOD KONE.

Jaja, det var hun. Det var jo også sådan at naboens børn – hvis de ikke kunne finde ud af deres regnestykker – så kom de ned over bakken, ned til min mor. Og ligesådan deres stavfejl. Det var hun jo god til. Men de andre nabokoner, de synes nu hun gjorde for *møj* for os børn. Vi havde nogle gæs, gåsen hed Grethe og gik i halen på min mor hele tiden, fordi hun havde taget sig af den, da den var lille, så den troede hun var mor. Så hun skulle passe på ikke at træde tilbage for den gik lige bag ved hende. Så tog hun den sommetider ind i stuen. Vi tog også sommetider lammene ind; det måtte vi jo heller ikke. Det gjorde vi jo sommetider, de små.

OG DET VAR NOGET NABOKONERNE SYNTES AT DET VAR FORKERT?

Ja, det var – det var for galt det der. Vi skulle være ude på marken og lave noget. Vi skulle ikke lege med dyrene. Vi skulle sgu bestille noget. Og min mor hun kunne godt lide den lille Grethe der, Grethegåsen, den fik også lov at leve så længe den ville. Det var jo fordi, det var en ælling hun havde taget sig og så troede den – ja, den var præget på hendes hjemmesko. Og da hun tog den ind, så sov den i hendes hjemmesko. Når hun så tog dem på, ja så gik den jo bag efter hende. Ja, kludesko var det jo.

DA DU BOEDE HOS DIN BEDSTEMOR, GIK DU VEL STADIGVÆK I SKOLE SAMMEN MED DINE SØSKENDE?

Ja, jeg stødte sammen med dem. Jeg kom jo i skole, da jeg blev syv, og da havde jeg jo så lært bogstaverne – og jeg havde også lært de gamle bogstaver. Fordi min bedstemor havde en hylde, hvor der stod nogle krukker med den gamle skrift. Så dem kunne jeg også læse – og det kan jeg stadigvæk. Det er der ikke ret mange der kan. De har ikke lært de gamle gotiske bogstaver, vel? Dem havde de jo ikke i skolen. Men de var i min læsebog, da jeg kom i skole – de knudrede bogstaver der. Jeg kunne bogstaverne, og jeg kunne og læse lidt, da jeg kom i skole.

VAR DET SÅ DIN BEDSTEMOR DER HAVDE LÆRT DIG DET?

Jaja, og de andre har vel lært det lidt af hinanden. Jeg var fuldbefaren til at komme i skole. Hun havde øvet mig.

Bedstefar, han var der jo. Men han var blevet adventist, så han ville ikke holde jul. Så det var kun bedste og mig, der holdt jul. Men juleaften så tog vi så ned til mine forældre. Jaja, der skulle bedste og mig jo ned juleaften, men hun holdt jul lige godt med mig. Og et lille juletræ. Jeg kan huske engang, at det lille juletræ fik lov at stå til fastelavn. Jeg hylede hver gang hun ville smide det ud. Et lille fint juletræ.

HVAD SÅ MED BEDSTEFAREN – SAD HAN SÅ OG SURMULEDE ELLER HVAD GJORDE HAN?

Han havde fået et kammer for sig selv. Han sov. Jeg sov ved siden af bedstemor i samme seng. Inde ved siden af havde han et lille kammer, og der boede han. Der sad han og læste "Tidens Tale". Det var sådan et missionsblad for

adventister, og han spiste heller ikke svinekød. Nej, det gør adventisterne ikke. Det var nogen, der rejste rundt og fik ham omvendt, for ellers var han ligesom os andre. Men så havde han fundet på, at nu ville han være adventist, og så holdt han fri om lørdagen. Så holdt han sabbat og så arbejdede han om søndagen. Jaja, søndag det var hverdag for ham.

Så var der engang Bedste og jeg havde været i Silkeborg med toget og skulle handle noget ind. Der gik jo tog ude fra Christianshede. Da vi så kom hjem, den lørdag, tænk så havde han hverken fodret dyrene eller noget, fordi han holdt fri. Hun skældte ham godt nok ud. *"Din skurk!"*, sagde hun. *"Du har hverken givet dem vand eller noget"*. Næh, han havde sabbat. Hun kunne bare blive hjemme og passe det hun skulle. Så skulle han nok passe det om søndagen.

Så engang så havde hun lavet en flæskeæggekage. Men han ville jo ikke have flæsk. Men så tænkte hun, at han kunne jo godt få kartoflerne varmet i fedtet – fra sovsen – eller fra flæsket. Det ville han sgu ikke. Hun blev så rasende på ham. Han ville jo ikke have flæsket. *"Det skal du heller ikke have, du kan tage kartoflerne!"*. *"Det gør jeg ikke,"* sagde han. *"De er stegt i fedt – i det urene fedt."* Hun truede ham ligefrem med at smide det i hovedet på ham. Hun var sat'me gal på ham, men han ville ikke have det. Så spiste vi det jo. Han fik så noget grød eller noget andet noget, for han ville sgu ikke have det. Men han krævede jo sin ret med opvasken alligevel.

Bedstefar og bedstemor havde jo deres egne kartofler og grøntsager, og så havde de en ko, et får og sådan lidt. Men det var ikke landbrug i den forstand. De kunne sådan lige klare dagen og vejen med det.

Bedste fortæller om skole og de første tre pladser

(båndoptagelse 8. januar 2013)

Jeg fyldte jo 7 år i oktober og så gik jeg i skole til 1. april. Da begynder det. Man skulle være fyldt syv, og så skulle man kunne bogstaverne. Det lærte min bedstemor mig, også de gamle gotiske. Så startede jeg jo hjemme fra bedstemor og gik ned ad vejen til mine søskende, så jeg kunne følges med dem i skole. Der var jo kun to klasser. Så varede det en time at komme i skole. Så lang vej havde vi. Jeg ved ikke hvor langt det var, men vi skulle regne med fem kvarter, sådan cirka. En times tid godt og vel. Det var ude i noget der hed

Løvager. Det lå lidt uden for Christianshede. Sådan en lille – ja, det var vel en landsby nærmest.

Så var der en lærer han hed lisen, og hans kone hun var håndgerningslærerinde. Når vi kom, så kom vi jo selvfølgelig ind og så sidde på bænken. Vi skulle altid tage fodtøjet af; træskoene af!

Nogen af de velbjærgede, de havde hjemmesko med. Det har jeg nu aldrig haft. Så sad man efter, hvor dygtig man var; de dygtige sad forrest. Jeg startede med at sidde nederst, fordi jeg var ikke ret stor. Men jeg avancerede op til 4.-pladsen. Min søster sad som nummer tre; og et og to var to store fede gårdmandstøser; ja, som plejede omgang med læreren. En af de gårdmandstøser kom jeg til at sige til, da fik karakterer: *"Ved du hvad du har lavere karakterer end mig. Du skulle slet ikke sidde der som nummer et!"*. Så sagde hun: *"Jo a ska' for a æ mier end dæ"*. Så sagde jeg: *"Ja, du er mere fræk og mere grim, men andet er du ikke."* Altså hende og hendes veninde, de to fede, de sad et og to, og min søster der var året ældre end mig, hun sad som nummer tre, og jeg sad som nummer fire, og jeg kom aldrig højere op.

MEN DET VAR DA OGSÅ FLOT.

Ja, men altså mine karakterer var bedre. Og vi havde jo eksamen, hvor sognefoged og præst var der. Så fik vi jo karaktererne med hjem, og da opdagede jeg jo, at mine var højere end hendes. Jeg sagde: *"Det er ikke rigtigt"*. *"Jo for a æ mier end dæ"*. De sagde jo "a" alle sammen. Det gjorde vi ikke, for min mor var sjællænder. Så vi fik skyld for at snakke fint. *"I tror I æ nøj fordi I snakker fint"*. Så sagde jeg: *"Nå, men så må I jo snak' grim, når I mener vi snakker fint"*. Vi snakkede bare som jeg gør nu. Men alle de andre børn, de sagde jo "a" og "æ". *"A vil æ."*, *"A tøvs æ at du ska' gjø så'n .."* Sådan sagde de jo, men vi kunne jo godt forstå dem. Men vi snakkede jo ikke sådan.

HVAD LÆRTE I OM I SKOLEN?

Vi lærte bibelhistorier udenad, salmebogen, salmevers skulle vi kunne udenad, danmarkshistorie og geografi. Ja det var vel nærmest det, og så regning, skrivning og stavning. Men jeg kunne jo godt stave, det var der ikke noget i vejen for. Gerda min søster, hun var god til regning, så jeg skrev lige af efter

hende. Hun sad ved siden af mig. Så vi fulgtes ad i regnebogen. Men det gik udmærket.

HAM IISEN DER, VAR HAN FLINK, ELLER VAR HAN TRÆLS?

Jeg vil tro, at han var som en lærer ville være flest. Han kunne godt blive hysterisk og slå med linealen ned i bordet. Eller også gi' os sådan en oven i hovedet. Men han slog ikke hårdt, det gjorde han ikke.

Så en gang – ja jeg var somme tider lidt dum – så kom han ned og stod og kiggede – jeg var ved at skrive noget ned. Så sagde jeg:

"Du har en knop på halsen."

"Har jeg det?" sagde han. *"Hvor sidder den?"*

"Den er grim," sagde jeg, *"og der er hår på den".*

"Det kan jeg ikke forstå." sagde han, *"Hvor sidder den?"*

"Ja, det er hovedet," sagde jeg så.

Sikke da tosset han blev. Men de andre børn de grinte jo godt.

FIK DU SÅ NOGEN PÅ HOVEDET ELLER HVAD?

Nej. Han drejede rundt på hælen og gik op. Det var en, jeg havde læst i et ugeblad.

MEN DU VAR IKKE KLAR OVER AT DU VAR RET FRÆK.

Næ, jeg ville bare fortælle en vittighed, ikke? Jeg havde jo doceret den for nogle af ungerne i forvejen. Min mor hun gjorde somme tider rent for de fine fruer inde i Silkeborg, og så fik hun de gamle ugeblade med hjem. Hun købte jo aldrig ugeblade, det var der slet ikke penge til. Men hun fik de gamle. Deri var de vittigheder – og der var Storm P. som jeg læste, og Peter og Ping.

VAR DET IKKE FAMILIE JOURNALEN ELLER BILLEDBLADET?

Det var Peter og Ping, det var Søndags BT. Det var det. Og Storm P var i Søndags BT. Men hun fik de gamle ugeblade. Der var en to-tre forskellige slags. Vi børn vi læste dem jo også, og hun læste også højt for os, så de vittigheder, de gik jo igen ved os, ikke?

MEN DEM HAVDE LISEN IKKE LÆST?

Jamen det var ikke lisen, jeg sagde det til. Det var da vi var flyttet til Funder. Da var jeg jo blevet en 12-13 år. Da var jeg jo kommet op i store klasse. Så var jeg jo blevet mere fræk. Min storesøster hun sagde til min søster og mig og en af de andre unger: *"I kan godt gå lidt foran – eller også hold jer i baggrunden. Jeg vil ikke være bekendt at jeg skal følges med så mange unger."* Hun var den ældste, så hun gik forrest. Vi skulle i hvert fald ikke mænge os for meget med hende på vejen. Vi havde ikke så langt til skole i Funder, som vi havde i Christianshede.

Funder var bare lige igennem skoven og over jernbanen, så var vi der. Det har nok været en 20 minutter eller sådan noget, vil jeg tro. Det var jo Funder by. Den ligger lidt uden for Silkeborg. Funder Bakke det var der han blev skudt, Kaj Munk, og vi skulle ned ad bakken når vi skulle til Silkeborg.

Så kom jeg jo i skole i Funder. Det var i Funder hende jeg sagde til hun var grim, mer' fræk og grimmere end mig. Fordi i Christianshede Skole, der sad vi retfærdigt nok.

Han hed Grauengård, ham læreren i Funder, og der var hans kone også håndgerningslærerinde. Så ville hun jo have, at vi skulle sy hovedpudebetræk, og de skulle sys sammen i hånden. Vi fik det jo med hjem i syposen, og så skulle de sys sammen med små fine sting. Så sagde min mor, da jeg fortalte hende det: *"Ikke tale om, det er spild af tid!"*. Hun knaldede dem sammen på symaskinen. Så min søster og mig, vi var dem, der var først færdige med vores hovedpudebetræk.

VAR DET IKKE MED HULSØM OG SÅDAN NOGET?

Nej, det var broderi. De var broderet, og så skulle de sys sammen. Så sagde min mor: *"Det at sidde og sy det med små sting, det holder ikke nær så godt som det gør med maskinen,"* sagde hun. Så hun syede det sammen på symaskinen for os, og det passede jo ikke lærerinden.

HUN GAV SIG VEL IKKE TIL AT PILLE DET OP?

Nænnæ, men hun syntes det var noget... Vi havde godt af at lære at tage de små sting. Jeg sagde: *"Jamen min mor sagde, det var spild af tid."* Dem kunne vi

tage på noget andet der var mere nødvendigt. For det var da også rigtigt; hvorfor syr man et hovedpudebetræk sammen i hånden? Så skulle vi kaste os over sømmene bagefter. Men min mor lavede dobbeltsøm, og så var det jo i orden.

Hun havde en trædemaskine. Min far han sørgede for, hun fik, da vi boede i Christianshede. Så kunne han selv sy sine sække sammen til kartoflerne. Ja, og så sagde han: *"Så kan vi lige så godt gøre det."*

Så fik hun en stor trædesymaskine, og der var ingen af naboerne der havde andet end en håndmaskine. Hun havde en trædemaskine, og kunne både sy knapper i med den og alting. Men der var også nogen der var forargede over, at de havde ofret de penge. Hun kunne jo godt bruge en håndmaskine. Ja, men altså da var han alligevel så fremsynet, den gamle Kræn Jokum. Han hed Kristian Jokumsen, men blev kaldt Kræn Jokum.

Og ligesådan når vi gik forbi vinduerne, hvor de andre børn var, så var der en mand, der var alene med to drenge. Han sagde altid: *"Så nu kommer Kræn Jokums knæit', skynd jer så at få æ tag' af æ karklud og kom med."* Fordi de to drenge var altid lidt sent på den. Men når han så så, at vi havde rundet hans køkkenvinduer, så kom de to knygende af sted. Og vi kunne høre, at han råbte det.

SÅ DE SKULLE HAVE HÆNDERNE AF KARKLUDEN – ELLER HVAD SAGDE DU?

De skulle have tørret hovedet med karkluden. Han sagde: *"Kom lige og få en tag' med æ karklud og så af sted med jer."* Han hed Teodor. Og han kunne ikke sige "sk" . Han sagde "ku". Ja, han sagde altid "ku".

HVAD BLEV DET SÅ TIL?

Han hjalp somme tider min far med noget, og så var vores hund den hed Bella rendt væk. Nej, den hed Stella. Men "st" kunne han heller ikke sætte sammen. Så var den rendt hen til ham. Så kom han med den, og så sagde min far: *"Men hvorfor kaldte du ikke på ham?"* hvor Theodor svarer: *"Jamen jeg vidste jo, det var din hund. A' så' ku "Bella Bella!", men Bella ville ku ikke komme"*. Der opdagede vi han kunne ikke sige "sk" og "st".

Hans kone var gået fra ham. Så sad han alene med de to drenge. Ja, det har været hårdt, men han sørgede da for, de fik *"et tage af æ karklud"* og så komme af sted i skole.

DER ER ET ORD JEG IKKE KUNNE FINDE UD AF HVAD BETØD SIDST VI SNAKKEDE OM AT SPINDE. DET VAR NÅR ULDEN KOM TIL SILKEBORG, OG KOM HJEM SOM NOGET TEJER – HVAD ER DET?

Nå, "tejer" – det er det – når man har kartet det, så skal det hen og spindes i tråde.

SÅ BLIVER DE TVUNDET?

Nej, det bliver de bagefter. Altså tejer de ligner vatringer, de var snoet som vat. Altså når man havde kartet det, så sendte man det ned, og så kom det på en maskine der lavede det ligesom loddent vat. De hed "tejer".

HVORDAN STAVER DU TEJER?

Det ved jeg ikke. Jeg har aldrig set det på skrift. Men de lå i sådan nogle ringe oven på hinanden. Altså ulden blev kartet, og så kunne husmødrene ikke gøre mere ved det. Det var noget mere kompliceret at lave dem til tejer. Så fik de tejerne med hjem og så spandt de to eller tre tejer-tråde sammen.

JEG KAN HUSKE AT DU EN GANG HAR FORTALT AT I BLEV DRILLET MED JERES NAVN.

Ja, Jokumsen.

JA, HVEM VAR DET DER DRILLEDE JER?

Skolebørn og alle dem – alle børn faktisk. Lige så snart man sagde, hvad man hed, så slog de en skvalder op. *"Ahj– Lokumsen!"* Men så sagde jeg altid: *"Jeg hedder Lokumsen."* Så blev de paf. *"Det ka du da'eh hedde."* *"Det kan jeg måske ikke, men I kan ikke sige andet,"* sagde jeg.

VAR DET IKKE DIN SØSTER DER SAGDE AT HUN HED NOGET ANDET?

Jo hvad var det hun hed? Nå, jamen det var efternavnet. Altså fordi hun ikke ville hedde Jokumsen, så kaldte hun sig Smidt. Ja, det var da vi så flyttede til Funder. Så tænkte hun: *"Nu skal jeg af med det Jokumsen"*, og så sagde hun til læreren, at hun hed Gerda Smidt. Og så Kajerød, det er sådan et mellemnavn vi

har. Gerda Kajerød Smidt. Så kom læreren jo vandrende ned til mor gennem skoven, ned ad bakken og over jernbaneoverskæringen i Funder og sagde: *"Hvorfor hedder den pige Smidt?"* Så sagde min mor: *"Det hedder hun heller ikke, men så er det fordi hun bliver drillet med Jokumsen."* Men det rygtedes jo. Så skolebørnene fik jo sagt: *"Frøken Smidt, du har skidt fjorten frikadeller"* Så råbte de det efter hende i stedet for. Det var faktisk værre. Ja, så lavede de også: *"Frøken Smidt sad på hullet..."* – Nej: *"Frøken Jokum sad på lokum med det ene ben i hullet og det andet ned' på gulvet."* Sådan nogen viser kom der. Der var sgu også mobning dengang. Ja, for satan. Der var rigtig meget mobning, og der var ikke nogen, der sagde, at de ikke skulle mobbe. Det var der altså ikke, for det var altid dem, der var sådan lidt, som de nu var. Ja, de syntes også somme tider, vi havde noget mærkeligt mad med i skole. Min mor hun kunne godt finde på at give os en madpakke med, hvor der på rugbrødet lå kartoffelskiver og så lidt purløg ovenpå. Og så senere så kom der radiser. Og de andre de havde jo flæskesteg på.

KARTOFFELMADDER DET ER DA DEJLIGT.

Ja, men hun var fremsynet, min mor. Hun tog sig ikke af noget. Heller ikke af naboernes kritik, når de sagde, at hun skulle ikke sidde og læse for os fordi *"De skal jo hverken være præst eller degn."* Så sagde hun: *"Det ved I da ikke noget om. Det kan da godt være!"*

Det var et evigt arbejde at samle sten af marken.

VAR DET DET I SKULLE?

Jamen det var det vi skulle gøre. Vi gjorde det jo også, men altså det blev ikke til så meget. Jeg kan huske min søster – har jeg fortalt det, at hun skulle sprede løgene?

Da havde min far lige samlet alle løgene op. Så siger han til Solveig, min storesøster: *"Nu kan du lige tage alle de løg der og sprede dem rigtig godt ud så de kan tørre. For hvis de ligger samlet så bliver de muggen."* Ja, det ville hun gerne gøre. Så hældte han dem ud på vejen eller ud på gårdspladsen, og hun tog hver eneste løg og stak dem så helvedes langt væk hun kunne. Og så siger han da han kom: *"Hvor er løgene?", "Dem har jeg da spredt.", "Jamen, hvor er de?", "Der og der og der og der."*

Så blev hun jaget ud og samle dem frem, men hun fandt kun de halve. Men når han nu siger *"Du skal sprede dem godt!"* *"Du sagde jo, far, jeg skulle sprede dem."* *"Så må du sgu samle dem,"* sagde han. Jaha.

DET ER SJOVT AT DU KAN HUSKE DET. HVOR VAR DU HENNE DENGANG?

Ja, det bed sig fast. Dengang hun spredte løgene, det var mens vi var...

HAR DU STÅET LIGE VED SIDEN AF?

Ja, for jeg hørte hun sagde det. Hun var jo udenfor.

DU VIDSTE DA GODT AT HUN IKKE SKULLE SMIDE DEM AD HELVEDE TIL?

Næj, det tænkte jeg slet ikke over. Næj næj, det vidste jeg ikke. For han sagde jo hun skulle sprede dem godt. Og jeg tænkte jo, at det er godt nok langt, men det må jo være sådan det skal spredes. Nej, jeg tænkte slet ikke over det, og jeg fattede heller ikke, hvorfor han var så gal over det, at hun havde spredt dem. Først dengang hun skulle rende rundt og finde dem, så kom jeg i tanke om *"Det' nok ikke så langt."* Men hun har heller ikke haft andre tanker.

HAN KUNNE JO HAVE VIST HENDE DET LIGE LIDT, MEN DET...

Nej, for det har han heller ikke tænkt over. Han sagde: *"Spred dem godt. De må ikke ligge klumpet sammen. De skal tørre. Få dem godt fra hinanden."* Det gjorde hun jo.

DU HAVDE EN YNDLINGSBROR?

Ja, det var Peter. Ja, han var to år ældre end mig.

HVORFOR VAR HAN DIN YNDLINGSBROR?

Fordi han kunne holde sin mund når jeg lavede kunster, og han sladrede aldrig om mig. Og vi kunne lave kunster sammen. Oppe på høloftet havde vi en pose med sukker to kopper og to teskeer – og så kunne vi gå derop og lave røræg. Det gjorde vi, og de andre vidste det ikke. Og så trak vi stigen op, så de kunne ikke kravle op og se, hvad vi lavede. Og så hældte vi æggeghviden ned i høet jo, og så havde vi kun blommerne tilbage, og det var æg vi stjal fra hønsene. Somme tider kiggede min far – der var ikke kommet mange æg i dag. Men så

havde Peter og jeg jo været nede og hente to hver. Og så lavede vi jo røræg. Jeg kan ikke forstå, at min mor ikke kunne forstå hvor de kopper var henne. Dem havde vi til at stå fast i et hjørne oppe på høloftet gemt godt ind under spærene. Men det kunne vi ikke sige til de andre. Så ville de jo å *ha'et*

HVOR MANGE SØSKENDE VAR I?

Ja, vi har jo normalt været elleve, men tre er døde som små. Så vi var ni. Vi var ni, der blev voksne.

KAN DU HUSKE NOGEN AF DE SMÅ DER DØDE?

Ja, en døde som 8 mdr., en døde som 4 år, og en var dødfødt. Der var elleve børnefødsler. Jeg var ret gammel før jeg vidste, hvad folk lavede, men jeg troede ikke, folk fik børn af det. For jeg regnede med, at der kom et barn hvert år hist og her. De fik næsten alle sammen børn. Først da jeg var blevet en 13-14 år fandt jeg ud af det. Min søster der var året ældre end mig, hun havde fundet ud af det.

... AT DER VAR EN SAMMENHÆNG?

Ja, så sagde hun det til mig. Jeg blev helt forbavset.

DET VAR IKKE NOGET MAN FIK AT VIDE I SKOLEN.

Nej, nej, nej, nej – det fik vi sgu ikke at vide! Næh, vi var godt nok meget uvidende på det område.

HVAD SÅ MED DEN LILLE – VAR DET EN SØSTER ELLER EN BROR DER BLEV FIRE ÅR?

Det var en bror. Og han havde – ja han havde noget lammelse i benene. Så han kom aldrig rigtig til at gå. Han sad mest i sin seng eller også kravlede han rundt. Jeg ved ikke, om det har været noget børnelammelse eller det har været engelsk syge måske. Han hed Orla Jens. Så fik min mor senere en dreng, som hun kaldte Jens Orla, og han er her endnu. Han er blevet 81. Så har jeg en søster, der er året ældre end mig. Hun er jo oppe ved Skave – hun er pensioneret lærerinde.

SÅ HUN BLEV DA DEGN!

Hun blev degn, ja. Det gjorde hun. Dengang det var sådan, at alle af pigerne ikke behøvede at have nogen uddannelse. Så det her, det var den yngste, Minna. Hun tog den så, da hun var blevet voksen. For vi piger, vi skulle jo ud at tjene. Drengene skulle have en uddannelse. Det fik de alle sammen. Min ældste bror Bokardi, han blev elektromekaniker; og Peter han blev bager. Og Villy, han blev VVS-mand. Og det blev Orla også. Og Kalle han havde en servicestation, altså min lillebror. Det var min yngste bror og han lever også endnu. Det er ham, der blevet 80. Og han har det også godt. De har fire børn, ham og konen. De har det godt alle sammen. De har det faktisk godt alle sammen. Peter blev ikke så gammel. Det var min yndlingsbror. Og så Kalle, ham der døde.

KAN DU SIGE NOGET OM DA DU KOM UD AT TJENE. HVORDAN VAR DET?

Ja, jeg fylder jo år midt i oktober, da blev jeg jo 14 år. 1. oktober da fæstede min far jeg til et hjem i Bording med fire børn, hvor manden og konen gik på arbejde. Og der skulle jeg så bo og være. Jeg var ikke engang fyldt 14, men det varede det jo ikke længe før jeg blev. Den 20. oktober, da fyldte jeg 14 år. Så havde jeg fri hver anden søndag og jeg måtte godt tage hjem før middag. Så var de fri for at give mig middagsmaden.

Men min far han sagde: *"Du kan tage din føde, der hvor lægger dit arbejde."* Så jeg tog først med toget fra Bording til Funder om eftermiddagen, og så skulle jeg selvfølgelig også tage opvasken. Så skulle jeg komme igen om aftenen. Konen arbejdede på en systue i Herning, og manden han gravede grøfter, og så var der en pige på 8, en dreng på 12, en dreng på 4 og en dreng på 2. Dem skulle jeg så passe og sørge for. Jeg var god til børn, men jeg var ikke god til det huslige. Hun fortalte, hvad jeg skulle lave til middag. Det var ikke altid jeg kunne hitte ud af det. Én gang skulle jeg vaske storvask, det gik slet ikke. Det blev noget forfærdeligt noget, jamen jeg blandede det hele sammen. Men så flyttede de fra Bording til Herning, og da flyttede jeg så med. Men da kunne hun så få de to små i børnehaven. Så var de fri for at have pige. Så blev jeg jo sagt op til den første. De snød mig for to måneders løn. Jeg var der i to måneder uden at den sidste løn. Min far var ude at snakke med dem, men om han fik den løn, det ved jeg ikke. Jeg fik den i hvert fald ikke.

Så kom jeg til Silkeborg. Ja, for det var fra Funder jeg kom til Bording. Og så flyttede mine forældre til Silkeborg. Så kom jeg til Silkeborg og fik plads ved en ældre dame på 80 år, og hendes datter hun var på Stadsingeniørens kontor i Silkeborg. Og hun var gammeljomfru og passede moderen, men så kunne moderen ikke være alene, og så skulle der være en der. Der var en farvehandler i Silkeborg, som min mor gjorde rent ved, og hun kendte den gamle dame der. Og så havde de jo snakket sammen, og så fik jeg den plads.

OG DET VAR IKKE SÅ ANSTRENGENDE SÅ?

Nej det var det ikke, men jeg skulle møde om formiddagen i formiddagstøj som skulle passe sammen. Jeg sov hjemme.

HVAD ER FORMIDDAGSTØJ?

Ja, det var sådan noget almindeligt bomuldstøj med et forklæde, der passede i farverne til. Jeg kan huske, at kjolen var rød, og så rødternet forklæde. Blå kjole og blåternet forklæde. Og så skulle jeg gå hjem, når vi havde fået middagsmad og klæde mig om i sort kjole eller mørkt og så hvidt forklæde.

NÅ DET VAR SÅ EFTERMIDDAGSTØJ?

Hende der den gamle, hun var jo enke fra en meget velhavende sagfører. Men han havde skudt sig selv. Det fortalte hun mig jo. Det vidste jeg jo ikke noget om, før hun fortalte mig det, den gamle. Hun hed Vilhelmine. Jeg har et billede af hende. Hun så frygtelig ud. Så sagde han til hende: "*Vilhelmine, nu siger jeg farvel til dig.*" Han var kommet hjem til middag. "*Jamen du kommer da til aften.*" "Næ," sagde han så. Så skød han sig selv baglæns ned ad trappen. Han væltede baglæns ned. Så havde han lavet svindel og bedrag, og de havde en stor villa. Den måtte hun af med. Hun måtte begynde at spille på klaver eller orgel i biografen. Det var før der var lyd på. Så spillede hun til de film der blev vist. Og så havde hun jo to halvstore piger, og den ene blev så gift og flyttede her til Århus, og den anden hun blev hjemme ved moderen. Men så begyndte hun jo at drikke, den gamle. Og dengang kunne man godt drikke sprit. Det kan de ikke mere. Nej, så hun drak almindelig kogesprit, hvis hun ikke havde snaps. Det skulle jeg jo holde hende fra, men det kunne jeg ikke. Det kunne jeg ikke. Men hun spilled' klaver, og så sagde hun til mig: "*Linda, spil for mig!*" Hun kaldte mig Linda, for hun syntes det lød bedre end med Lina. Og jeg kan jo ikke spille,

jeg er så umusikalsk. "Spil!" råbte hun. Nåja – jeg gik jo hen og klappede noget på klaveret. "Åh, gå dog væk," sagde hun, "lad mig komme til!". Så spillede hun: "Elsker du mig som før, det ved da gud, jeg gør." Det var ellers godt nok, hun slog ud med armene, for så havde hun jo fået sprit nok.

MEN HVAD SAGDE GAMMELJOMFRUDATTEREN SÅ NÅR HUN KOM HJEM?

Ja, hun ruskede i hende. "Har du nu drukket igen?"

DET GIK IKKE UD OVER DIG?

Nej, det gik ud over mig, da jeg havde været der et halvt års tid. De skulle have en ældre pige, for jeg kunne ikke styre det. Så blev jeg jo sagt op. Men jeg fik en fin anbefaling. Så tænkte jeg: "Nu har jeg sgu passet privat nok." Så fandt jeg noget arbejde på Missionshotellet i Silkeborg i køkkenet, fordi jeg var træt af det der private. Men jeg boede jo hjemme. Da var jeg jo efterhånden bleven 16 år. Så var der jo kommet krig i landet. Da var alt jo rationeret. Både elastik, sko og strømper og jeg ved ikke hvad. Jaja, og smørret. Jeg kan huske, det var rationeret. Så var jeg der på Missionshotellet. Da har jeg nok været en 16 år sådan cirka.

OG DET VILLE DIN FAR GODT HA'?

Jaja, der fik jeg føden. Det fik jeg jo også ved den gamle der. Så efterhånden var de jo blevet mindre til at spise. Så var det jo ikke så betrængt. Og min far fik jo arbejde som arbejdsmand, da de kom til Silkeborg. I Funder da hjalp han jo bønderne. Vi havde jo godt nok et stykke jord til det hus. Det var et forfærdeligt hus. Det var bygget af kampesten. Det var frygteligt.

I Silkeborg var det bedre, men det var en etageejendom, hvor vi boede på første sal, og så var der en mælkehandel i stuen. Der boede så mælkemanden nede. Så boede vi ovenpå, og så havde vi også loftet. Der blev der jo stuvet nogle af ungerne op. Det var jo med kakkellovn, og så var det småt med kul der. I Silkeborg lå en kæmpestor beholder med gas, som var lavet ligesom jordkuglen. Den var malet ligesom jorden, med hele – ja den er 'pæret' ned nu. Dernede ved den, der blev der læsset kul af. Og så kunne vi børn – mine to brødre der var mindre end mig – gå ned og pille koks. Så var der tit folk, der kom med koks og kul, og de smed lidt hen til dem. Så kom de hjem med noget

kul og noget koks. Det kunne så varme på kakkelovnen. Det var rigtig kolde vintre. Der var flere småbørn der samlede koks hjem til.

Senere under krigen da var det jo tørv. De tørv ude fra heden, de var jo ikke ret gode. Ude i Søby tørvemose der gravede de tørv. En af mine brødre, Peter, han arbejdede derude under krigen. Det var et stort areal. De tørv var ikke så gode som kul og koks. Det hed brunkul. Han var jo bager, men det var jo ikke til at få noget. Så blev han fyret der. Og så fik han tilbud fra kommunen om at tage til Tyskland og arbejde. Det ville han ikke. Så tog han ud til Søby. Ja, så arbejdede han jo derude og boede i en barak. De hed *brunkulsbørsterne*, dem der havde boede derude. Ja, jeg kan jo huske meget.

Bedste fortæller om Missionshotellet, sit bryllup, svigerfamilien på Tåsinge.

Blegdamsvej, Augustenborg, Svendborg, Mejlgade, Vester Allé, Trøjborgvej, Niels Juelsgade, Høeg Guldbergsgade. Tilbage til mor, Olga, læsning, navne, præster og kortspil.

(båndoptagelse, 11. januar 2013)

HAR DU NOGLE FORTÆLLINGER FRA DA DU VAR I KØKKENET PÅ MISSIONSHOTELLET I SILKEBORG?

Jeg boede hjemme; det var i Østergade. Det var over for hvor jeg boede – nærmest – og jeg gik derover. Jeg kan bare huske, at jeg vaskede op og lidt forskelligt på forskellige tidspunkter. Og så kan jeg huske, når jeg kom tidligt om morgenen, så skulle jeg klappe godt med spisekammerdøren, fordi der var rotter inde i spisekammeret. Og de fes jo så rundt. Så forsvandt de jo, når at jeg klappede godt med døren. Jeg havde det godt nok der. Jeg fik jo maden – og også løn.

HVAD BRUGTE DU SÅ DIN LØN TIL?

Den brugte jeg til tøj og så forskelligt. Biografen indimellem. Men det var jo ikke stor løn. Det var det ikke.

HVEM KOM PÅ DET MISSIONSHOTEL SOM GÆSTER?

Det var forskellige folk. De holdt også nogen fester. Sådan nogle konfirmationsfester og sølvbryllupper og sådan noget. Flere år efter, da jeg blev gift, så var mine svigerforældre jo med til brylluppet i Silkeborg, og da lejede min far og mor værelse til dem på Missionshotellet og værelse til Esben og mig. Og så skulle vi være der om natten, fordi der var ikke så meget plads hos mine forældre. Så det havde de så ordnet. Min svigermor jo med til brylluppet, og de var jo med i kirken og alt det der. Så kan jeg huske, at min svigermor hun kom ind i det værelse, vi havde, så sagde hun: *"Ja, jeg kan godt se, hvorfor du sku' giftes."* Så sagde jeg: *"Ja, der er nok det samme med mig, som der var med dig, for du kom jo rejsende med et barn. Det gjorde jeg da ikke."* *"Næææi."* Så sagde jeg: *"Ja, og dengang du havde været husbestyrerinde ved din mand: tre måneder efter da ventede du Esben."* Det kunne jeg jo se på dåbsattesten. Så havde hun ikke mer' å sku' ha' sagt.

DET RAGEDE DA HELLER IKKE HENDE. DET VAR DA FRÆKT SAGT. JA, OG SÅ LIGE DEN AFTEN. DET VAR SGU DA IRRITERENDE.

Ja, hun kom ind på værelset, og Esben var gået ud; jeg var alene med hende. *"Så ku' jeg jo godt se med et halvt øje, hvad der [foregår]..."* – *"Ja, det var det samme som med dig."* Men jeg bragte da ingen kapital med ind. Hun kom jo som husbestyrerinde ved min mands far, ikke. Og han var alene med en dreng på seks år, fordi hans kone var død af den spanske syge. Og de havde jo et landbrug, og så havde han averteret efter en husbestyrerinde. Barn ingen hindring. Og hun kom oppe fra noget, der hed Års heroppe i Nordjylland, og rejste til Tåsinge. Esben – det var ham, hun ventede. Det var det, jeg kunne se på dåbsattesten.

DET VAR SYND FOR ESBENS STOREBROR AT HAVE MISTET SIN MOR SÅ TIDLIGT.

Han hed Arvid, som han havde med sin første kone der døde af den spanske syge. Han var seks år, da moderen døde. Og så var det jo hun kom rejsende med et barn på knapt ét år.

Nej, hun kom med et barn der hed Ove. Ham havde hun jo med. Og så tre måneder efter, så ventede hun Esben.

SÅ HAR DER OGSÅ VÆRET FULDT HUS.

Ja, det var også . Det jeg sagde til hende: *"Ja, du var der jo kun i tre måneder, så var du nødt til at blive gift selv om du havde lidt kapital med."*

BLEV HUN VED MED AT VÆRE IRRITERENDE?"

Ja, hun kunne ikke lide mig, det kunne hun ikke. Og hun kunne heller ikke lide det barn, som der var der i forvejen. Hun gjorde ikke noget. Men det var ikke sådan...

DET VAR SYND.

Men så fik de jo flere børn. Bagefter kom der jo en, der hed Søren. Og Grethe. Og Anna. Og Jens.

DET ER OGSÅ EN STOR FLOK.

Ja, de boede på Tåsinge hele livet. Og der boede Esben jo også, for han var det første barn i det ægteskab. Da han så blev gammel nok, så kom han jo selvfølgelig ud at tjene. Og så tog han så tilbage til Svendborg, og da mødte jeg ham.

MEN EFTER MISSIONHOTELLET, VAR DET DA DER DU TOG TIL SVENDBORG?

Nej, det gjorde jeg ikke. Jeg havde en søster der boede i København. Og så skrev hun til mig, om jeg ikke kom derover. Hun var jo gift og boede i København. Hun var året ældre end mig.

DET VAR DA SPÆNDENDE AT KOMME TIL KØBENHAVN?

Jah, jeg brød mig nu ikke om København, men jeg tog jo derover, og så fik jeg arbejde på Blegdams Hospital. Og det var jo både med værelse og det hele. Det var godt nok. Men min søster blev nu skilt fra ham. Ham havde hun en dreng med, der hed Viggo. Og hun blev skilt fra ham fordi han fandt en anden. Men det varede nu kun et par år, så blev han skilt fra den nye kone, og så kom han tilbage til min søster, og så sagde han – han hed Hans – *"Ja, det første ægteskab jeg havde, det var ikke så godt, men det andet var endnu værre, det tredje jeg har, det er det bedste."* Det var så, da han var blevet gift igen. De blev allerede kærester da de var 16 år, begge to. Så hun var kun 18, da hun fik det første barn.

HVORDAN VAR DET SÅ AT ARBEJDE PÅ BLEGDAMSHOSPITALET?

Det var godt nok. Jeg havde et dejligt værelse, og jeg kunne godt lide at være der. Der var jeg så nogle år. Så bagefter så tog jeg arbejde på Augustenborg Sindssygehospital. Det var fordi det var bedre end at være i huset. Der blev man jo herset med. Her da havde man sine faste fridage. Derfor holdt jeg op med at være i huset. Men altså før jeg tog til København...

NEDE PÅ AUGUSTENBORG, HVAD LAVEDE DU DA?

Der var jeg i køkkenet på sindssygehospital. Og der var det sådan, at de tossede var med – der var en, hun lavede sådan nogle gode frikadeller, og så sagde jeg til hende engang, da hun stod og var ved at flytte rundt på frikadellerne, så ville jeg tage en. "Nej," sagde hun, "*det er Kristian, han skal blive der. Du kan tage Søren*". Hun havde navn på alle frikadellerne, hun skubbede også til dem "*Flyt dig nu, så Rasmus også kan være der.*" Hun var sgu godt nok sjov. Der havde jeg mange gode venner, veninder. Vi holdt jo sjov på værelserne. Mændene – der var sådan nogle plejere også; de satte de mænd til at skovle sand fra den ene side af vejen over på den anden. De skulle jo lave noget. Og så var der altid nogle imellem af dem der var indlagt, som hersede mere med de andre. Det kunne jeg godt stå og grine af. Fordi der var altid nogen der troede de skulle bestemme, og så var der også mange af dem, der fandt sig i det, ikke? Men der var jeg et godt stykke tid. Men det var først senere, jeg tog til Svendborg.

HVOR GAMMEL VAR DU DA?

Jah, det var lige efter krigen.

SÅ DET VAR UNDER KRIGEN AT DU VAR BÅDE I KØBENHAVN OG PÅ AUGUSTENBORG.

Ja.

MEN HVORDAN KOM DU I TANKER OM AT DU SKULLE TIL SVENDBORG?

Ja, det var fordi, jeg havde en veninde som arbejdede på Svendborg Sygehus. Og så sagde hun: "*Ved du hvad? Her har vi det godt, og der er dejligt i Svendborg.*" Ja, så rejste jeg til Svendborg og var der. Jeg fik godt nok ikke arbejde på Sygehuset, men jeg kunne få noget, der var bedre betalt på et spinderi i Svendborg. Men det var treholdsskift. Men det gjorde jeg så også.

Lønnen var højere, og jeg havde mit eget værelse. Et lejet værelse. Og så havde jeg en primus, jeg somme tider lavede noget kaffe på. Så var jeg jo til bal i forsamlingshuset, og der mødte jeg så Esben.

PÅ DET DER SPINDERI, HVAD LAVEDE DU DA?

Der passede jeg sådan en stor maskine, ja den var længere end det her rum. Der var så sat garn på som jeg skulle passe så de ikke sprang. De vævede jo. Det var en væv, og så kom alle de tråde der.

VAR DER IKKE LARM?

Jojo det var der jo. Men det var bedre betalt.

HVAD VAR DET FOR NOGET STOF?

Det ved jeg ikke. Det var bare noget stof. Jeg ved ikke, hvad de brugte det til.

DET VAR IKKE SÅDAN DUGE MED STRIBER?

Nej, det var faktisk ensfarvet, men der var også uld; der var både noget, der var bomuld og noget der var uld.

SVENDBORG SPINDERI, HVOR LÅ DET HENNE I SVENDBORG?

Det lå midt i byen faktisk, sådan lige i udkanten. Så derfra, så blev jeg træt af det treskiftehold og fik arbejde på et sted, hvor de lavede elektriske pærer, solar pærer. Det ved du godt, at der er nogle pærer, der hedder. Og der sad jeg bare og lavede de små dippedutter, der kommer ind i pæren – og skruen – ved en stansemaskine.

DET VAR PÅ AKKORD VEL?

Nej, det var fast løn. Der var en af pigerne, hun fik håret ind i en maskine der snurrede rundt for at skrue den i, den rev da en stor tot hår af hende. Det skulle man jo passe på med. Det var dagarbejde.

Jeg har også i Svendborg brygget øl. På Svendborg Bryghus, og der havde vi jo fri midt på dagen, fordi øllet det skulle jo sætte sig – eller hvad det nu hed. Så havde vi fri et par timer, og så skulle vi komme igen, fordi så skulle det på flasker og pakkes.

VAR DET HVIDTØL ELLER HVAD VAR DET?

Det var bajersk øl. Det hed *Svendborg Bryghus*. Svendborg var en sjov by med en dejlig havn. Der var et sted nede ved havnen. Jeg tror..... det hed ikke Vennelyst. Der var sådan et sted, hvor der var noget bal eller noget halfaldera. Det var jo en havneby. Det var der jeg lærte Esben at kende. Der var bal i forsamlingshuset.

DER VAR INGEN BRO TIL TÅSINGE ENDNU?

Nej, der var færge. Den kom flere år senere, efter at jeg var blevet gift. For jeg kan huske, at vi kørte engang til Tåsinge, og Esben ville altid starte bilen inden færgen lå til. Og jeg var så ræd for at han skulle køre i vandet. Så sagde jeg: *"Du behøver da ikke at starte. Du kan da vente til den har lagt helt til."* Da havde vi jo kun Frank endnu. Men det var så, når vi kom fra Aarhus for at besøge svigerforældrene. Vi tog derover og var derovre otte dage i sommerferien. Jeg kunne godt lide min svigerfar. Han var god. Han stak mig så tit en halvtredser, og den blev stukket sådan hen – hånden var lukket og så hen til min hånd. Så sagde han: *"Der er lidt til en cigar."* Dengang røg jeg cigar.

RØG HAN SELV CIGAR?

Nej, nej, han røg pipe. Jo, han røg også cigarer, men mest pipe. Så stak han mig sådan en halvtredser bagud. Når vi sad og spiste, så sagde min svigermor altid: *"Spis nu lille Esben, spis nu lille Esben!"* Hun sagde sgu aldrig til mig om at spise!

OGSÅ DA HAN VAR VOKSEN?

Ja, det gjorde hun. *"Spis nu, skal du ikke have mer'?"* Hun spurgte ikke mig. Men jeg tog bare. Jamen hans søskende, dem kom jeg godt ud af det med. Så boede vi her i Århus nede i Mejlgade efter vi var blevet gift, og så havde vi fået et værelse nede i Mejlgade lige over for Auktionen. Og der gik jeg over og købte barnevogn. Det var en der hed fru Dahlin, der ejede den ejendom vi boede i. Hun havde en møbelforretning – Dahlin Møbler – hed den. Den lå også nede i Mejlgade. Men det var et værelse uden vand, og vi skulle gå ned i kælderen for at komme på wc og for at hente vand. Altså vandet skulle bæres op og ned. Det var godt nok træls. Men da Frank var et halvt år, fandt Esben en lejlighed til os.

Det var en arbejdskammerat, som havde været henne og se på en. Det var i Vestergade... nej det var Vester Allé. Lige over for Mølleparken. Så arbejdede han over henne i Vestergade, og der mødte han ham, han kendte. Og så gik han derop og fik den lejlighed. Da var jeg godt nok glad. At få sit eget wc! Og der var gas. Jeg lavede mad på en primus i Mejlgade, og der var vand og mit eget wc. Det var luksus. Fordi vi ikke havde boet i Århus i to år, var vi ikke boligberettiget. Vi kunne få anvist en lejlighed fordi – ja, vi kunne selv se, om vi kunne finde en, men der var ikke noget med at kommunen kunne hjælpe en. Det var i '50. Frank er født i '50. Og jeg blev gift i '49. Den 13. august. Og Frank blev født i januar.

SÅ DENGANG DU ARBEJDEDE DE FORSKELLIGE STEDER I SVENDBORG, DET HAR SÅ VÆRET EFTER KRIGEN, OG DA VAR DER JO OGSÅ VED AT KOMME GANG I HJULENE SOM MAN SIGER.

Ja, det var efter krigen for jeg blev jo først gift i '50. Og da havde jeg jo nok kendt Esben i fire år. Ja, det var rigtigt, at vi fik den lejlighed, og han flyttede jo til Århus til mig. Det var godt nok.

HVORDAN BLEV DEN LEJLIGHED SÅ VARMET OP?

Der var kakkelovn, ja. Også værelset der i Mejlgade – der var også kakkelovn. Da tog han jo somme tider træ med hjem fra byggepladsen, som vi kunne fyre med. Og den lejlighed vi fik, den var også med kakkelovn. Det var rigtig godt. Og Frank voksede jo op dernede. Og så kunne han jo gå over på legepladsen. Den lå lige overfor. Vi flyttede derfra da han var 8 år, fordi Esbens søster var kommet rejsende mens vi boede nede på det borte værelse, da havde vi fået et værelse mere ved siden af, og så kom hun rejsende til Aarhus med en veninde, og hun flyttede sgu bare ind. Så måtte vi selvfølgelig lukke døren op for hende. Men hun fik arbejde på Skovvejen Kro, og veninden hun fik arbejde i Graven. De var servitricer de to, indtil de selv... Ja, så da vi flyttede, så overtog de værelserne. Men så var det, da vi flyttede fra Vester Allé, da havde hans søster jo fundet en mand, og de havde fundet en lejlighed oppe i Tordenskjoldsgade, og der var så en ledig lejlighed i stuen, som hun syntes, vi skulle søge. Og jeg var ikke meget for det. Men den var større, men den var ikke bedre, end der hvor vi boede. Jeg fortrød vi flyttede derop. Men det gjorde vi jo altså så bare. Da ventede jeg jo Birthe.

OG DA SKULLE FRANK BEGYNDE AT GÅ I SKOLE ELLER HVAD?

Jo, han var begyndt at gå ude i Valdemarsgade, og der lod jeg ham så gå ude i fire år før jeg flyttede ham op i Finsensgades Skole, fordi jeg syntes, det var næsten synd at rive ham ud, når han lige var startet. Han fik længere vej, men han cyklede jo. Men så fik vi så den der oppe i Tordenskjoldsgade.

DET VAR VEL NEMMERE NÅR DET VAR I STUEN, VAR DET IKKE?

Nej, for det var ikke så lyst. Det her var jo på fjerde sal – vi havde solen ind. Jeg fortrød, at jeg ikke havde holdt på, at jeg ikke ville flytte. Jeg kunne bedre li' at bo der i Vester Allé. Men så gik jeg på noget sykursus sammen med en, og hun boede i Niels Juels Gade. Elly hed hun. Hendes mand var skraldemand, men det kommer jo ikke det ved. Så sagde hun til mig: *"Der bliver en tom lejlighed nede ved os på anden sal, den er bedre end den du har nu. Du får adressen til ejeren, så kan du selv spørge."* Og vi fik den også. Men der var så mange børn i den ejendom. Der fik jeg så Birthe nede – i Niels Juelsgade.

Nej, det gjorde jeg ikke.

Birthe hun er født med kejsersnit, jeg fik hende oppe i Tordenskjoldsgade, ja. Så hun var knapt et år, da vi flyttede derned. Jeg ved ikke, hvorfor jeg skulle have kejsersnit – jeg havde lavet klar, for jeg ville føde hjemme. Jeg havde det sgu (skidt) med det. Og min læge var også med på, at jeg skulle føde hjemme. Men så da det kom jeg skulle føde, så lå hun på tværs, fuldkommen – og han prøvede og prøvede på at vende hende; det kunne han altså ikke. Hun var så lang, og hun lå på tværs. Så blev jeg kørt på Fødselsstiftelsen. Der prøvede de også at vende hende. Det ville hun ikke. Så fik jeg kejsersnit, og så kom hun jo.

Men inden jeg tog på Stiftelsen, da kom der en ambulance efter mig. Altså først, så havde jeg jo så ondt, så gik jeg over i kiosken for at ringe til lægen, og spørge, hvad jeg skulle. Derovre stod jeg jo og trippede og ringede og gjorde ved, men han kom da. Så gik jeg tilbage igen. Så havde jeg skrevet en seddel til Frank. Han var i skole. Jeg skrev: *"Jeg føder nok i dag. Men du må fyre, passe kakkelovnen, og sig det til far."* Og jeg kunne ikke få fat på Esben, han var på arbejde.

JA DET VAR JO FØR ALT DET MOBILTELEFON

Ja, det fandtes ikke – og jeg kunne ikke få fat i Esben. Jeg var så frustreret over, at ungen lå på tværs. Og Esbens søster hun boede jo ovenpå på første sal, men hun var ikke rigtig til nogen hjælp. Hun havde jo et barn, der var tre måneder ældre. Hun havde nok med sit eget. Hun gik heller ikke over at ringe for mig. Jeg måtte sgu selv gå over – ase mig over vejen i kiosken og få ringet. Men altså, så kom jeg jo derop, og så havde jeg også skrevet til brev til Esben: *"Jeg føder nok i dag."* – Så kunne han jo læse det når han kom hjem. Og så kom han op på Stiftelsen, og Frank måtte ikke komme med ind. Han havde ham med. Så han stod udenfor, og hoppede op, for at se om han kunne kigge ind. Så dengang Esben kom ind, så så han lige på Birthe, og så sagde han: *"Nå, jeg synes hun ligner min mor."* Så tænkte jeg: *"Nå, det kan sgu være det samme!"*, men jeg sagde bare: *"Nå"*.

Så pludselig så faldt han om. Jo, fordi den æterlugt og alt det der – jeg havde jo været helt bedøvet – så besvimedede han og slog dørhåndtaget af. Han væltede bagover og nakken ned i dørhåndtaget. Jeg lå lige henne ved døren. Så kom sygeplejersken. Jeg sagde til min nabo, der lå lige ved siden af. *"Ring dog for falden – han er falden om!"* Så kom lægen jo og ind og kiggede på ham. Han havde fået sådan en lille flænge i nakken. Men det havde han haft før, han gik jo meget på tagene dengang. Han var jo murerarbejdsmand. Og der var han så faldet ned fra taget, men han faldt IND på loftet og fik hul i hovedet. Det har han så tænkt på, for så siger han, da lægen siger: *"Jamen der er jo slået hul" – "Jamen det har jeg prøvet"*. Jeg kunne jo ikke lade være at grine af at han sagde det her. *"Det har jeg haft før,"* sagde han, *"hul i hovedet"*. De fik ham hurtigt stavlet på benene igen. Han kunne ikke rigtig tåle at se blod, og så den lugt der på hospitaler – det besvimedede han af. Ja, han var besvimet. Ja, sikke noget. Men Birthe kom til verden, lang og tynd. Ja, det var oppe i Tordenskjoldsgade. Hun var ikke ret stor, da vi så flyttede ned i Niels Juels gade.

GIK DU SÅ HJEMME DER, ELLER FIK DU SÅ OGSÅ ET ARBEJDE?

Ja, dengang da Birthe så blev tre år, så kunne jeg få hende i børnehave, og så tog jeg morgenarbejde på en skole fra klokken fire om morgenen til klokken halv otte, så jeg kunne nå at komme hjem og sende Frank i skole og så videre. Og så tog jeg somme tider en middagslur. Ellers havde jeg jo ikke arbejde fordi

jeg passede jo barn derhjemme og Esben arbejdede. Og han har aldrig haft en sygedag, det havde han ikke. Han arbejdede sgu meget. Det er sjovt nok.

VAR I SÅ I NIELS JUELSGADE HELE TIDEN MENS BØRNENE GIK I SKOLE?

Nej. Birthe gik i skole oppe i Finsensgade, og så kunne vi få en lejlighed nede i Høeg Guldbergsgade, en god, stor lejlighed, som der var en der hed Lynge – han var gammel skolelærer. Og der i Høeg Guldbergsgade 55 – det var lige over for Vennelystparken – der lå sådan nogle store ejendomme, og der kunne vi så få en god stor lejlighed, og den tog vi så. Så flyttede vi derned. Birthe hun fortsatte så med at gå i skole i Finsensgade. Der var ikke så langt. Hun skulle bare lige op gennem parken, og Frank havde jeg jo også flyttet derop. Men så var han jo efterhånden blevet stor, og hun var blevet stor.

DER VAR EN FORTÆLLING OM NOGLE KONER INDE I STUEN OG NOGET MED NOGLE ÆG.

Ja, det var da jeg boede i Niels Juels Gade, og min nabokone, var rengøringshysterisk, og vi havde fælles wc. Så det var sådan lidt.... Hun havde to uopdragne unger. Så pludselig havde jeg gæster en dag. Så råber hun ind i stuen. "Ja," – jeg hed jo altid fru Nielsen – "*Fru Nielsen, jeg har lagt et æg på køkkenbordet.*" "*Hvad?*" sagde jeg, de andre de gloede jo noget. "*Jeg ville bare lige sige, jeg har lagt et æg på køkkenbordet.*" Det kunne jeg jo godt grine af. Ja, det grinte vi så af. Jo, det var jo et, hun havde lånt engang.

HVORDAN KOM DET FREM AT HUN HAVDE RENGØRINGSHYSTERI?

Jamen hendes børn de blev skrubbet og skuret. Og så kom det frem fordi, at det var meningen, at jeg skulle have wc'et og bagtrappen, og så skulle hun vaske fortrappen. Fordi hendes lejlighed var større, så skulle hun have fortrappen. Men jeg kunne aldrig gøre det wc rent nok til hende. Så hun skrubbete og skurede derude, og hendes børn blev skrubbete og skurede, så jeg ved ikke hvad.

Jeg tog somme tider nogle af børnene med og gik til stranden med Birthe, og tog de andre små med. De andre husmødre, de gad ikke gå til stranden med deres børn. Jeg ved ikke hvorfor. Så gik jeg ind til bageren og købte gammelt brød. Man kunne godt få en god pose gammelt brød, for de blev jo altid så sultne nede ved stranden. Der var ikke så langt til stranden fra Niels Juels Gade.

Ned til Den Permanente. Der gik vi jo bare hen ad vejen, langs med vandet og banelinjen. Og altid, når jeg kom ned på gaden: *"Så nu kommer Esben og fru Nielsen, det sagde ungerne."* Altså de kaldte ham Esben, fordi jeg gjorde det. Men deres mødre og alle de sagde – der sagde vi jo "fru" til hinanden – Det er jo fru Hansen og fru Nielsen og fru Sørensen og ... så de sagde: *"Nu kommer Esben og fru Nielsen."* Det lød sådan lidt sjovt.

Nogle af lejerne fik morgenbrød sendt op. Der boede sådan en lille pige nede i stuen. Hun var så slem til at liste op tidlig om morgenen. Så åd hun noget af det brød, der stod ude på trappen.

Jeg kan huske nogen af lejerne der i Niels Juels Gade, de havde regning ved bageren, og det havde vi ikke. Så en dag så kommer Birthe hjem med kager og et franskbrød. *"Hvor har du det fra?"* Så sagde hun: *"Jeg sagde bare jeg skulle have det der til mor."* Det sagde de andre børn jo. Så regnede hun med at hun også kunne gøre det. Helt uden penge. Så måtte jeg jo gå ned til bageren og betale og sagde til ham, at det måtte han ikke give hende. For vi havde ikke regning. Men han har så tænkt: *"Nåmen så får jeg en kunde mere"*. Det må han have tænkt. For der var jo mange børn i den ejendom. Den gik til fjerde sal.

ER DER ANDET DU VIL SNAKKE OM?

Du kan få at vide dengang, jeg stod foran præsten; det har du vist ikke fået at vide, og han fablet om at vi var tre. Har jeg fortalt det? Da vi skulle giftes. Så sagde han jo – og han holdt jo en god tale. *"Nu er I jo ikke bare to, og nu er I tre og det må I aldrig glemme."* Og jeg trak jo maven godt ind, for jeg troede han kunne se, jeg var gravid. Men i al hans fabelen og snakken kom han jo frem til, at han mente Vorherre. *"Nu er I to, men I bliver jo tre."* Ja, det er da rigtigt.

HVAD SAGDE ESBEN?

Jamen han sagde ikke noget. Jeg ved ikke, om han havde den samme tanke. Det har han måske haft. Jeg sagde jo heller ikke noget. Vi nikkede jo bare, når han kom med alt det der snak. Det var i Silkeborg kirke.

HVAD HAVDE DU PÅ?

Jeg havde – jeg har et billede af hvad jeg havde på. Det står ovre ved Birthe. Jeg har en blå kjole på. Og Esben havde fået sine sko forsålet. Under sålen, der stod, hvad det havde kostet, og da han så lå på knæ, så kunne dem nede i salen se hvor der stod – jeg ved ikke om det var 3,75 kr. eller hvad det var. Det fik han da at vide bagefter. *"Du har nok lige fået dine sko forsålet."* Ja, for mine brødre var jo også med. Men det var kun hans forældre der var med fra den side, ikke hans søskende, nej for de kom jo helt fra Tåsinge.

NÅR I NU BEGGE TO ER FRA SÅDAN EN STOR BØRNEFLOK, HVORDAN KAN DET SÅ VÆRE AT I KUN FIK TO BØRN?

Ja, det må du ikke spørge om. Vi drev sporten. Men det gav ikke noget.

NÅ, SÅ DET VAR IKKE NOGEN BESLUTNING.

Frank er født i 1950, og Birthe er født i 1958, og jeg ville gerne have haft nogen imellem. Men det kom bare ikke.

Generationerne bliver ikke ved med at være lige frugtbare. Jeg tror det var det. Fordi man kan jo ikke holde for det, hvis det var, og der var ikke noget med p-piller og den slags. Det var der jo ikke.

Og da jeg var barn, da troede jeg at man automatisk fik et barn om året. Klogere var jeg jo ikke. Jeg regnede med, at de sådan kom drattende.

Jeg troede også, at man kunne blive slået ihjel af koldt blod. Min mor hun læste jo for os. Hun lånte bøger på biblioteket. Min mor var ikke glad for at bo så langt væk som vi gjorde. Hun gik til Silkeborg og lånte bøger, og bibliotekaren syntes, at det var så flot, at hun gad gå så langt med barnevognen. Der var alligevel nogle kilometer at gå. Hvis hun kunne få køreledighed fra Christianshede, så kom hun med der. Så de bøger der var udgået på biblioteket, dem gemte

han til min mor, og så kunne hun fylde barnevognen op, da vi boede i Funder. Da vi boede i Christianshede, da fik hun sommetider kørelejlighed med nogle af de andre bønder ind til byen, så hun kunne komme på biblioteket. Og så fik hun jo alle de bøger, og hun lånte også nogle selv, hun havde jo lånerkort og det hele.

Hun læste mange bøger, der foregik i Rusland, hvor de blev myrdet med koldt blod. Der var en der hed "Volga, Volga, Ruslands moder" – jeg husker den så tydeligt. Der var jo så meget krig i Rusland med de der små randstater rundt om, og så blev de jo myrdet med koldt blod, læste hun jo. Så skulle jeg engang røre i blodet da vi slagtede, og så tænkte jeg: *"Det skal jeg nok røre i, men jeg skal passe på, at det ikke sprøjter, for hvis blodet bliver koldt, så dør jeg af det."* Jeg troede, at hvis det kom på mig, så ville jeg dø. Først senere fandt jeg ud af, at det at blive myrdet med koldt blod, det var slet ikke med blod, vel. Men hun læste også alle Grimms eventyr for os. Hun læste rigtig mange bøger og selv om mange af os ikke kunne læse, så kunne vi bare høre med. Hun læste også for min far, han var ikke god til at læse. Han læste "haude" og "saude" – "skulDe" og "vilDe".

Vi fik gerne noget rødgrød om aftenen eller sådan noget, og så når petroleumslampen blev tændt, så fandt hun jo bøgerne frem, og så sad vi der alle sammen og lyttede. Når hun så ville tage det der aftengrød frem, så ville min far jo godt fortsætte med at læse, men vi børn, vi protesterede – vi ville ikke have ham til at læse. For han kunne ikke læse så godt som mor. Hun læste jo som om hun fortalte det. Så sad hun engang og strikkede, og så siger hun: *"Åh nu tabte jeg en maske."* Så siger min lillebror: *"Mig nok finde'n"*. Han gik ned på gulvet. Han troede den lå dernede. Hun kunne både strikke og læse på én gang. Min ældste bror blev opkaldt efter en person i en af bøgerne: Bocardi Antonio Kajerød Jokumsen – ja, det var da et navn! Og min storesøster, hun hed Solveig Karen. Så kom Bocardi, og året efter Peter, og året efter Gerda, og året efter: mig. Så kom der en, der hed Maja; hun blev ikke så gammel. Hun blev 8 måneder. Og så kom der en dreng. Han blev heller ikke så gammel, – han blev 4 år, men han var ikke rask. Han overlevede i fire år. Han hed Orla Jens. Så senere fik hun en dreng mere der kom til at hedde Villy. Og så fik hun en dreng mere der kom til at hedde Jens Orla. Og så fik hun en dreng mere der kom til at

hedde Karl Frederik. Og så min lillesøster Minna Marie. Det er hende der er lærerinde i Skave. Ja, hun blev degn.

HVOR HAVDE DIN MOR DET BOCARDI-NAVN FRA?

Det var fra en bog hun havde læst, hvor hun syntes det var så flot et navn. Det var det jo også. Vi er døbt i Brande kirke. Det ligger jo derude ved Christianshede i Sepstrup Sogn.

I VAR IKKE RELIGIØSE?

Nej, men de var nødt til at lade som om, for de var jo indremissionske. Fortalte jeg om dengang præsten kom forbi hvor vi sad og spillede kort? Det var også mens vi boede derude i Christianshede. Så sad vi og spillede kort med min far, og min mor har vel haft travlt med de små. Så siger min far: *"Så nu strøg pastoren forbi vinduet. Ud med bordskuffen, ned med kortene."* Og så kom han jo ind, og der sad vi alle – os der nu havde siddet ved bordet sådan, og holdt mørkning som vi kaldte det. Vi sad så fint med foldede hænder da præsten kom ind. *"Nej,"* sagde han, *"I holder jo andagt."* Han skulle bare lige vide, at kortene lige var røget i bordskuffen. For derude, der sagde de jo, at kort var Fandens salmebog. Der var jo nogen, der havde spillet sig fra hus og hjem, sagde de.

Så sagde min far: *"Flyt jer så, knæi ´t – så pastoren kan få en stol. Der er så mange børn, de kan godt rejse sig nu, du skal have en stol."* Så sagde han: *"Jamen børn er jo en velsignelse,"* sagde han så, præsten. Så kan jeg huske min far sagde: *"Ja, ja, det er heller ikke altid godt, at man ikke kan komme frem for bare velsignelse."* Han kunne sådan få det sagt. Det mindes jeg lige så tydeligt. Vi sad der med kortene. Jeg ved ikke om vi spillede Sorteper eller hvad, men vi spillede et eller andet. Men så røg de ned i bordskuffen. Så strøg de lige ned. Når det var op til jul, så spillede vi somme tider om pebernødder. Og *effen* og *ueffen* – det var med at have dem inde i hånden. *Effen*, det er hvis det er et lige antal pebernødder, man har i hånden, og *ueffen* hvis det er et ulige tal. Så skal man gætte det. Så fik man det, der var i hånden hvis man gættede rigtigt.

MEN HVAD VILLE PRÆSTEN NÅR HAN GIK PÅ BESØG?

De gik jo rundt til bønderne.

FOR AT HVERVE SJÆLE?

Ja, for at se om vi teede os ordentligt. Men somme tider fik han jo en høne hist og en gås der.

Og vi gik til præst. Da var jeg jo blevet stor, og da boede vi i Funder. Han hed pastor Gram. Så siger ham præsten der, da jeg blev indskrevet: "å hedder jeg jo Lina Christense" – så sagde han "Lina" – så tænkte jeg ja – for jeg blev altid kaldt "Stense", og mine søskende kalder mig Stense den dag i dag. Og så Kajerød Jokumsen – ja det var skrækkeligt. Så sagde præsten "Lina" fordi det stod først. Så tænkte jeg: *"Jeg er så træt af det navn Christense"*. I skolen blev man drillet med det, og man hed jo ikke ligesom de andre hed. Så jeg protesterede ikke. Så da jeg kom ud at tjene, og så videre, så kaldte jeg mig Lina. Det står på dåbsattesten. Det var også noget, min mor havde fra en bog hun havde læst. Jeg tror det lyder svensk. Der var ingen der hed sådan i skolen. Og Christense var der slet ikke nogen der hed. Men så mine søskende og mine forældre, de kaldte mig Stense. Og nu hvis jeg får julekort, så står der hver jul "Stense". Ja, fra de søskende jeg har tilbage. Så senere – dem jeg har gået i skole og til præst med – de diskuterede hvad jeg hed. Nogen sagde: *"Jamen hun hedder ikke Lina."* *"Jov, det gør hun, det siger præsten."* *"Hun hedder Christense."* De kunne ikke hitte ud af, hvad jeg hed. Men da jeg så blev voksen, så kaldte jeg mig Lina. Jeg var selv træt af det navn – Christense. Jeg har heller aldrig mødt andre, der hed det.

HVAD SÅ MED BOCARDI – VAR HAN TRÆT AF SIT NAVN ELLER STOLT AF SIT NAVN?

Det tror jeg faktisk. Han blev aldrig drillet med det. Og så de andre de havde så almindelige navne. Det var faktisk kun Bocardi og mig. Det har nok været familien, der har blandet sig, måske min bedstemor, altså min fars mor. Hun var jo så meget imod, og min bedstefar – han hed jo Jens, (det var ham der blev adventist), og så en af børnene hed jo Jens Orla, og en hed Orla Jens. Det var ham der døde. Jens Orla lever endnu. Det er ham, der var VVS-mand. Han har overdraget forretningen til sin søn.

MEN DIN MORS FORÆLDRE DE HAR IKKE HAFT INDFLYDELSE PÅ NOGET?

Nej, for de var væk. Vi aner ikke, hvem de var. Min mor snakkede ikke om det. Aldrig. Det vi har fået at vide er, at hun blev født på Rigshospitalet i København,

og hun var døbt Olga Larsine Larsen. Og så forsvandt moderen. Så har jeg hørt, at hun blev liciteret ud til dem, der ville tage hende for billigste penge. og der var hun så til hun blev en ret stor pige. Så kom hun til at bo ved en præst. Det var der hun fik lært alt det hun kunne af det gode.

SÅ DET VAR EN ORDENTLIG PRÆST.

Ja, det var det. Men hun har aldrig fortalt hvad han hed, og hvor han boede. Hun ville ikke snakke om det. Jeg havde en gammel faster – hun havde opsnuset noget, men hvor *møj' a'et*, der passer, altså det ved jeg ikke. Men hun levede i en bogverden, og hun var knusende dygtig til madlavning, husgerning og alt håndarbejde. Det kunne hun også lave. Og hun kunne undervise de andre i det også. Nabokonerne viste hun, hvordan de skulle sy fladsting. Det havde hun jo nok ved præstens. Hun gik jo ind som en af præstens andre børn, og der har hun nok været en ti år, da hun kom til præsten. Det var så ovre på Sjælland et sted. Hun talte jo sjællandsk. Og så var't jo hun fik et barn der, og så mødte hun min far, og så blev de gift.

HAN HAR VÆRET ET MANDFOLK!

Ja, det må han jo have været. Ja, men han var striks. Vi blev sgu ikke forkælet.

HAN VAR VEL NØDT TIL AT VÆRE STRIKS NÅR HAN SKULLE SØRGE FOR ALLE SINE BØRN.

Ja, og pengene var små. Min mor hun gik jo så ud og hjalp til, når det var. Hvis der var nogen, der skulle have fest, så vidste de godt, at de skulle have fat i min mor til at lave maden. Og så fik hun jo også noget mad med hjem til os.

Jeg kan huske, at Lillebæltsbroen blev opreklameret. Jeg kan ikke huske hvad år det var, men jeg kan huske at den blev omtalt meget, at nu skulle man ikke sejle mere. Nu var der lillebæltsbro. Jeg ved ikke hvornår den er lavet (nc: det var i 1935). Men jeg har været en ret stor pige. Jeg kan huske, at jeg bed mærke i det. Så syntes jeg, det var så fantastisk, at man kunne ringe på telefonen og snakke med folk. Vi havde ikke telefon, ork nej – vi havde ikke engang strøm. Vi havde petroleumslampe.

Det var helt omvendt da vi flyttede til Silkeborg. Der var jo strøm – og gadelys! Det varede længe, før min mor ville have en radio i huset. Hun sagde: *"Jeg gider sgu ikke ha' den spektakelmaskine. Og så siger du til børnene, at de skal være stille, fordi du skal høre på den,"* sagde hun til min far. Endelig så... (fik vi radio). Jeg tror, det var en af de store drenge, der kom med den. Det var efter krigen. Ahh, måske var det lige i slutningen af krigen. Det var efter, vi var flyttet til Silkeborg, og det gjorde vi jo før krigen. Jeg var jo i Silkeborg dengang, at de kom og kastede alle de blade ned, med "OPROP!" – og det var stavet forkert. Det var'et. Så kom alle tyskerne. Da kan jeg huske, at politiet sagde, at man måtte ikke gøre dem noget. Og nu bagefter, da krigen var slut, så forherligede de jo alle de der, der var efter dem, modstandsfolkene – og folk havde fået besked på af vores regering, at man skulle lade dem være i fred.

JA, DET VAR SAMARBEJDSPOLITIKKEN.

Ja, og selv det danske politi var med til at indfange dem der lavede sabotage – og jøderne også. Det danske politi! Det syntes jeg var forkert. Indtil de gik under jorden i 1944 – da havde de også lavet ravage nok. De havde indfanget både koner og børn og sendt dem til Tyskland, hvis de var på vej til Sverige. Det skulle de jo ikke have gjort. Så bagefter stod de som frihedshelte. Og der var mange bønder der handlede med Tyskland. Det var da også forkert. Bagefter stod de jo frem, som om de havde været frihedskæmpere. Jeg giver ikke en skid for den Hvidstensgruppe. Det gør jeg altså ikke, for det var kun de sidste år, hvor de vendte sig om. Før da holdt de jo faktisk med dem, indtil de kunne se at russerne, dem kunne de ikke klare.

DE ALLIEREDE GIK JO SAMMEN MED RUSSENE I SLUTNINGEN AF KRIGEN (NC DET VAR ALLEREDE I 1941), OG SÅ VENDTE DET.

Men det er der mange af de nulevende, der ikke ved noget om.

DET KUNNE JO VÆRE DE HAVDE LÆRT OM DET I SKOLEN.

Jamen der lærte de sgu ikke det helt rigtige. Der var mange værnemagere, som efter krigen kom med armbånd på.

[Afbrydelse]

DET ER ELLERS NOGLE GODE BRUNEKAGER. DE ER BARE GÅET I SMULDER.

Ski' med det. Det sagde min mor altid når vi sagde "*Ski' med det!*" – så sagde hun altid: "*Jamen så kan du sælge røven og få penge for den.*" Ja, sådan nogle udtryk havde hun. Jeg kan også huske, at hun sagde til en mand, en nabo, der sådan rakkede sin kone ned altid: "*Ved du hvad, du sku' tage og skamme dig, du spytter i den kål, du søber hver dag.*" Han rakkede hende aldrig mere ned. Hun havde sådan nogle udtryk. Dem havde hun nok læst sig til.

MÅSKE – ELLER OGSÅ HAR HUN DEM FRA PRÆSTEN.

Det kan og være. Hun sagde det til ham rent ud. Det var ligegyldigt hvad, så sagde han *jamen hans kone hun kunne ikke det, og hun ville ikke det, og hun lavede ikke ordentlig mad*, og jeg ved ikke hvad. Så sagde hun: "*Ved du hvad, du spytter i den kål, du selv søber hver dag.*"

HVOR GAMMEL BLEV DIN MOR?

Hun blev ikke mere end nogen-og-tres. Jeg kan ikke lige huske, hvor gammel hun blev.

HVOR VAR HUN SÅ TIL SIDST?

Der var hun på hospitalet til sidst, men hun var meget hjemme. Hun havde jo gigtfeber, og der fik hun jo nogle piller for som ødelægger hjertet. De gigtpiller, de ødelægger hjertet. Så hun havde jo dårligt hjerte, og hun havde haft gigtfeber mange gange og kunne slet ikke røre sig. Hun var indlagt for det også. Så var vi jo alene med fatter, når hun var indlagt.

HVOR BOEDE DE TIL SIDST?

Da boede de i Silkeborg, og de er også begravede der. Jeg mærkede liv med Birthe første gang, da jeg var til begravelse med min mor. Da kunne jeg lige mærke hun sparkede i maven.

Min far han blev jo ældre. Han blev nogen-og-halvfjerds. Men min mor var så pæn, da hun lå i kisten. Fordi dem der havde gjort hende i stand, de havde friseret hende. Hun havde sådan et stort hår, og så havde de glattet hende. Så hun var og så så pæn ud. Jamen hun var så pæn. Og håret var sat sådan i en

rosenkrans. Hun havde jo langt hår. Min far han så så arrig ud, fordi de havde ikke lukket hans mund, og så viste han jo tænder. Men en af mine brødre han var også så pæn. Det var han. Esben var også pæn. Jeg så ham jo også. Men det er jo ikke alle, der vil se dem.

DET ER ET GODT MINDE AT HAVE AT MAN KAN SE AT DER ER FRED.

Men Emilie (nc: Linas barnebarn) hun så ham, og så mærkede hun på ham. Så sagde hun: "*Ved du hvad, Bedste, hvis vi tager ham med hjem og varmer ham, tror du så ikke han liver op?*" "*Neeej, det tror jeg ikke*". "*Men hvis han gør, så skal du forlange dine penge igen du har gi'en for begravelsen.*"

Jeg synes det var så fornuftig sagt. Ja, for hun spurgte: "*Har du så betalt alt det der?*". Men altså han havde godt nok noget begravelseshjælp gennem sin fagforening, men jeg orkede ikke. Så det kostede mig femten tusind. Så syntes hun, hvis han nu lavede op igen, så skulle jeg jo have dem tilbage. Da var hun jo ikke så gammel, vel. Men han var pæn, da han lå der. Så havde han jo fået et flag af kongen, fordi han havde været blevet taget. Han var soldat, da krigen kom, og så blev han interneret. Men de slap dem jo løs igen. Men så fordi han havde været med der dengang, så fik han sådan et emblem til at sætte i knaphullet, efter krigen. Det lod jeg ham få med i graven, med med Dannebrog – i sølv og guld. Hvad de har gjort ved det..? Han blev jo brændt, så er det vel smeltet.

Bedste fortæller om Orla der rev sider ud af bøger og tissede i blommerne. Sommerhus og "familiesammenføring", Ungarn og "hældehovederne".

Orla lærer at gå, Peter skød kokken, fjernsyn, kaffebar og fagforening

(Båndoptaget 5. februar 2013)

Min mor hun fik jo de bøger af bibliotekaren. Det var bøger som var udgået, og som han gemte til min mor, og dem værnede min mor jo sådan om. Da Orla var lille og kravlede rundt, da var det bedste han vidste at gå hen til radiatoren, nej – ikke radiatoren – bogreolen, og hive bøgerne ud og rive siderne ud af dem. Når

han fik en bog ud, så gik han automatisk i gang med at rive siderne ud. Og inden min mor fik set sig om, så flød det med papir omkring den bette dreng.

FIK HUN DEM SÅ SAMLET IGEN?

Jaja, hun puttede dem ind igen, og fik dem lagt på plads. Klistret noget fast og gjorde ved. Men altså – man skulle holde øje med Orla. Det var det bedste han vidste – det var at komme hen til den bogreol og få fat i de bøger og rive siderne ud.

Så var der også dengang, han havde fat i syltekrukken. Da havde jeg lige fået ham lært, at han kunne holde ved og så tisse i en spand eller i potten eller en eller anden ting indendørs. Udenfor der havde jeg jo lært ham det. Og så havde min mor jo syltet en hel stor krukke blommer, og den stod inde i spisekammeret, men uden låg, fordi vi havde fået blommer op i sagosuppen. Og der var ikke lagt låg på. Så pludselig kom jeg jo til at se Orla; han stod og tissued' ned i blommerne. Og jeg turde ikke sige noget, for jeg skulle jo se efter ham. Sådant noget det vidste jeg jo godt, at han ikke måtte. Så jeg snakkede ikke om noget. Men jeg skulle overhovedet ikke have blommer i min sagosuppe. Men de andre de spiste det jo med største fornøjelse. Jeg fortalte det jo aldrig. Men det gjorde sgu nok ingen skade. Det var en stor krukke. Og det var kun lidt tis der kom. Men altså de skulle bare have vidst. Jeg havde fået så mange skældud, så jeg sagde ikke noget.

DE GAMLES HJEM I AARHUS

Jeg var i Svendborg, og der var der, jeg lærte min mand at kende. Men da var vi jo bare venner. Så skriver min veninde, der hed Dora til mig fra De Gamles Hjem i Aarhus. *"Vi mangler en pige her, og du kan godt få pladsen. Jeg har spurgt. Kommer du ikke, så kan vi gå i byen sammen?"* Så tænkte jeg: *"Jo – det tror jeg jeg vil."*

Så kom jeg til Århus igen, og jeg tror nok dengang, da arbejdede jeg vist på et spinderi i treholdsskift. Nå, så rejste jeg til Aarhus. Pakkede mine ting og sager, og så da jeg var kommet godt ind og havde fået pladsen, så skrev jeg til Esben, at jeg altså var taget til Aarhus, og at jeg boede *der og der*. Det varede jo kun otte dage, så kom Esben. Han rendte af pladsen, for han var fæstet for et halvt år ad gangen. Så han fik kun løn hvert halve år. Så mistede han jo de måneder,

hvor han var rendt. Dem kunne han jo ikke få for. Men han havde jo bankbogen med og indlogerede sig på Hotel Ritz. Det lå lige ved siden af Banegården, så det var jo nemt.

Meeen det varede jo ikke mange dage, så havde han ikke råd til at blive ved. Så listede jeg ham jo op på værelset, og det gik jo også nogenlunde. Men så var der jo nogen, der havde set, at der var mandfolk på værelset. Så kom forstanderinden eller sådan en oldfrue nærmest – og bankede på døren, og spurgte om jeg havde mandfolk på værelset. Jeg sagde til Esben: *“Ind under bordet!”* – så trak jeg dugen på bordet ned over ham, og så lagde jeg mig i sengen med alt tøjet på. Så sagde jeg: *“Kom ind!”* Så sagde hun: *“Har du mandfolk?”* *“Nej! Jeg ligger jo her. Jeg er lige gået i seng.”* Nåh ja – men hun kunne heller ikke se nogen. Så gik hun jo igen. Men så næste dag måtte Esben ud at opsnuse sig et pensionat, hvor han kunne flytte ind. Det var det sikreste. Så kunne han jo godt komme og besøge mig, men han kunne jo ikke overnatte. Men så var der en gammel dame på det plejehjem. Hun fyldte 80 år. Så siger hun til Dora og mig: *“Ved I hvad, kunne I ikke gå ned i byen og købe en flaske vin og lidt småkager og lidt slik, for jeg fylder år i morgen, og der kommer nok mange af familien”*. Jo, det gjorde vi jo så, og vi fik penge med, og vi købte jo ind til hende, og der kom ikke nogen. Så sagde Dora til mig: *“Ved du hvad, skal vi ikke gå ned og lade som om? Så får vi chokolade og vin, for de andre de er jo ikke kommet.”* Så vi klædte os pænt på og gik ned, og jo, jo! – hun blev da så glad.

“Det er nok Christians den yngste”. Ja, sagde Dora – og du må jo så være hans datter, og nævnte et andet navn. *“Jaja”,* sagde jeg så, *“og jeg skulle hilse fra far og mor og skulle spørge hvordan du havde det”* – og alt det der. Og hun skænkede vin op, og hun delte chokolade ud, og småkager, og så sagde vi: *“Nå, men vi skal videre. Nu går vi videre. Nu må du have det rigtig godt.”* Jah, men hun var da så glad ved, at vi var kommet.

HVOR GAMLE VAR DORA OG DIG DER?

Der har vi nok været en 18 år. Deromkring – så vi kunne jo godt være børnebørn af den gamle.

Så siger Dora: *“Ved du hvad – skal vi ikke prøve igen – så klæder vi os om!”*. Så får vi lidt mere slik. Så klædte vi os om igen og friserede os og tog tørklæder og

frakke på, og så bankede vi på døren. Så kom vi jo ind – *“Jaa – nåhh det var da pæn – kommer I nu?”* – hun var jo næsten blind og kunne ikke se noget. Jaja, og vi opfattede jo nogle navne og gjorde ved, og hun blev sgu så glad, og vi blev beværtet anden gang.

Så næste dag vi kom på arbejde og kom ind til hende, så sagde hun: *“Ved I hvad – jeg har haft så mange gæster. De kom og kom. Så det var rigtignok godt I havde købt alt det vin og det der til dem. De blev så glade.”* Vi sagde jo ikke noget.

HVAD MED OLDFRUEEN – HUN VIDSTE IKKE NOGET?

Nej, hun vidste ikke noget. Hun havde jo sit eget kontor. Jamen det her var jo om aftenen, så vi gik jo bare ind.

MEN VAR DER MANGE GAMLE ENSOMME DENGANG?

Ja, det var der. Det var der da. Så var der også to gamle. De blev forelsket i hinanden, og så gik de sgu på Rådhuset og blev gift. Så blev forstanderen så sur på dem, så han forbød dem at flytte sammen før efter et halvt år, da han ikke vidste noget om det. Det skulle de have sagt til ham. Så de sad ude på gangen og holdt hinanden i hånden. Da det halve år var gået, fik de så lov til at have et værelse sammen. Så varede det ikke otte dage, så døde manden. De kunne have haft et helt halvt år og måske mere end det. Men han var striks over for de gamle.

HÆLDEHOVEDERNE

Mens vi var gift, da havde vi jo et kolonihavehus. Senere så solgte vi det, og så købte vi et sommerhus, og da havde jeg så tænkt mig, at nu ville jeg invitere min familie på familiesammenføring. Det var blevet så moderne, at de førte familierne sammen. Så skrev jeg til dem alle sammen, at de skulle komme en sommerdag, og de kom jo også de fleste af dem. Men min søster i København, Gerda, hun kom ikke. Hun var i Jehovas Vidner, og hun skulle til noget møde, og det var meget vigtigt. Men alle de andre de kom jo, og så sad vi jo og hyggede os der, og det gik jo også godt.

Så spørger en af mine brødre, han hed Orla, om ikke jeg ville med en tur til udlandet på ferie. Jeg sagde: *“Jo det vil jeg godt. Hvor skal vi tage*

hen?" *"Jamen vi kan tage en tur til Ungarn."* Det ville jeg godt, og han havde sin kone med også der. Så sagde hun: *"Jamen det synes jeg vi sku'!"*. Så siger min anden søster, der hedder Minna. Hun var sådan lidt speciel: *Jamen hun ville da gerne med.* Så Orla, han var lun i ... Han sagde: *"Nej fandme nej, det skal være en fornøjelsestur!"* Så var hun sur resten af dagen. *"Det kan du ikke komme"*, sagde han. Så var hun jo sur. Men vi tog nu af sted, og det gik rigtig godt. Men det var jo langt frem vi havde bestemt det jo. Men vi havde en dejlig dag ude i sommerhuset. Men hun var sur resten af dagen. Men det var Orla, min bror, han havde sådan nogle... han kunne sige det!

En af mine andre brødre, han hedder Bocardi, og hans kæreste – de hang jo sammen som sengehalm, eller hvad skal man sige. De skulle altid sidde ved siden af hinanden og holde i hånden; og så havde Orla lagt mærke til det, og kaldte dem *hældehovederne* – de hældte jo hovederne sammen – og når de kom, så sagde han: *"Nu kommer hældehovederne"*. Det var jo ham; han havde sådan en måde at sige det på, uden at være helt grov. Men de blev da også gift, og de var gift i mange år. De fik bare aldrig nogen børn. Men det er så noget andet.

HERRENS SKO

Jeg var ude at tjene ved en direktør i Alderslyst – det var efter Missionshotellet i Silkeborg. De havde så tre børn, og jeg skulle sige *"herren"* og *"fruen"*. Han skulle have sine sko pudset inden han stod op – de skulle stå klar. Så kom jeg til én dag at sige: *"Skal han have skoene pudset?"* De var ikke sådan, at de trængte. *"Det hedder aldeles ikke "Skal han..." – det hedder "Skal Herren have herrens sko pudset!"* Nåh, ja – så kom jeg til at sige: *"Skal Herren, skal han have pudset skoene?"* *"Det hedder ikke "Skal herren, skal han ... " det hedder "Skal herren have herrens sko pudset!"* Så pudsede jeg jo de sko.

Så skulle herren jo have skovlet sneen udenfor, så han kunne køre ud af garagen. Det var en kold vinterdag, og jeg skulle jo så ud at skovle sne. Så kom jeg til at kigge op ad mod huset. Der stod han oppe i soveværelsesvinduet, og da havde jeg haft begge hænder oppe i mit bukseben fordi jeg frøs mine fingre noget så grusomt. Jeg havde ingen vanter på. Så så jeg, at han stod deroppe og grinte af mig. Jeg blev så sur på ham. Men jeg var jo nødt til at skovle videre. Det var ikke nogen, jeg brød mig om.

Så engang var jeg alene – børnene var i skole. Så var jeg oppe ovenpå og rydde op, og så så jeg, at hun havde sådan noget fint neglelak. Så tænkte jeg, at det ville jeg lige prøve. Så smurte jeg neglene ind i det. Men så havde jeg ikke opdaget at hendes far, han havde nøgle til døren, og han var kommet ind, og jeg stod og viftede med fingrene for at få det tørt. Så kom han lige ind ad døren i soveværelset. Han var gået ovenpå ad trapperne. Så sagde han: *“Hvad sker der, hvad sker der?”* *“Der var så mange myg og fluer,”* sagde jeg. Men jeg havde jo neglelak på.

OG DEN HOPPEDE HAN PÅ?

Ja, det gjorde han. *“Uh ha da,”* sagde han, *“bliv endelig ved.”*

I den plads måtte jeg ikke spise med ved bordet. Så havde fruen lavet sådan en fin dessert. Så tænkte jeg: *“Den får du sgu ikke noget af, for de unger de æder det hele”*. Så tog jeg en ordentlig luns af desserten og skar fra til mig selv ude i køkkenet. Så da jeg bar den ind, så holdt jeg den sådan, at den trekant der manglede, den vendte ind mod mig. Så satte jeg den sådan lidt ind til siden. Men hun opdagede det jo. Så kom hun jo ud i køkkenet og sagde: *“En anden gang, så tager du ikke af maden før den kommer ud”*. *“Nøj”*, sagde jeg så. Men da havde jeg jo ædt det. Men jeg måtte ikke spise med ved bordet. Der har jeg nok været 16, og jeg hørte hvordan hun fortalte sine veninder om, hvordan jeg havde sagt: *“Skal Herren skal han...”*. Og jeg fik kun resterne, der kom ud. Det kunne de ikke byde en husassistent i dag. Måske en au pair-pige – det ved jeg ikke.

MORS LILLE AE AE

Da Orla var et års tid, skulle han lære at gå. Altså min mor hun gjorde jo rent ved de fine damer inde i Silkeborg. Og der var så et ægtepar – de hed Stofregn til efternavn. Det var sådan et fint navn. Men de havde så en hvid puddelhund, som de ikke kunne have mere. Jeg ved ikke hvorfor, men den skulle ellers aflives. Så sagde min mor: *“Jamen så tager jeg den med hjem. Jeg kan godt have den.”* Det var sådan en rigtig hvid silkepuddel. Og den tog hun så med hjem til os, og den trivedes så godt hos os. Da var Orla helt lille. Han har været knap et år eller deromkring, og den hund var så god til de små. Den lærte ham at gå! Han rejste sig op ved hunden og greb godt i pelsen, og så gik hunden lige så stille, og Orla, han sjoskede med.

Han brugte jo sut til han var fire år. Den sut den ville han ikke af med. Ja, han blev fire år, før de fik vænnet ham af med sutten. Der kom jo en lille dreng halvandet år efter. Han var jo yngre end ham. Hans sut, den tog han også, hvis han ikke havde sin egen, så det var han nødt til – at have sut. De havde to sutter – en hver. Og jeg kan huske dengang han blev født – ham der var halvandet år yngre – så stod Orla henne ved mor og prikkede på den her lille, og min mor hun sagde: *“Kan du æ ham – æ æ”* Så sagde han: *“Mors lille æ æ æ – ikke lille æ æ æ”*, og så pegede han på sig selv. Han var ikke mere *mors lille æ æ æ*. Han var så ked af, at hun havde en ny *lille æ æ*. Men halvandet år – de er jo heller ikke store nok til at være storebror. Men de to drenge, de fulgtes så ad i skolen. Dengang Orla kom i skole, da fulgte den anden med, selv om han var halvandet år yngre. De begyndte begge to i første klasse og fulgtes ad hele vejen. De fulgtes fint ad – også op i ungdomsårene. Men så skete der jo det med Kalle som ikke var så godt.

DEN LILLE HUND – HVAD HED DEN?

Stella. Så boede der en nabo der var alene med to drenge. Konen var gået fra ham. De drenge, de var sådan på vores alder. Så når vi gik i skole, så strøg vi forbi hans køkkenvindue, og så kunne vi jo se, at han var ved at ordne de to drenge så de kommer i skole, og så kunne vi høre at han råbte så højt: *“Skynd jer bø’n – I får lige en tag af æ karklud, for nu kommer Kræn Jokums knæit’, så er det med at komme “a stæi”.* ” Det tror jeg, jeg har fortalt.

DA PETER SKØD KOKKEN

Min far gik jo en del på jagt, og så havde han selvfølgelig patroner og gevær. Vi havde også folk inde fra byen, som havde lejet noget af jagten ude ved os. Dem gik han jo også sammen med. Så lavede min mor jo kaffe og bagte kage til dem. Så fik hun jo lidt for det. Og så når vi var alene hjemme, så var Peter og Bocardi helt vilde med den bøsse der, så de skulle jo prøve den. De prøvede jo så. Så så de jo kokken. Han stod oppe på møddingen og galede og skabte sig. Så siger Bocardi til Peter: *“Kan du skyde kokken?”* *“Ja, det tror jeg godt jeg kan”,* sagde han. *“Nå, jeg lader lige bøszen.”* Så satte han jo patronen i, og han skød kokken. *“Jeg ramte den!”*, sagde han. *“Nå, det må far ikke få at vide. Vi graver den ned.”* Så gravede de den ned, og han fandt den aldrig.

Da far lukkede hønsene ind – og kokken som han troede – så kunne han ikke finde kokken. *“Åh, det er ræven!”*, sagde han. Jeg må på jagt efter den i morgen. Han gik på jagt flere dage, for at skyde ræven, og vi snakkede jo ikke om noget. Først da der var gået flere år, så fortalte Peter og Bocardi, at det var dem der havde skudt kokken. Så blev han sgu sur den gamle. Efter så mange år. Og her havde han gået og ledt efter kokken. Den historie fortalte jeg så engang – det var til et bryllup med et af mine børnebørn – og så fortalte jeg den så til en af mine børnebørns svigerfar, og han sagde så: *“Jamen det var jo mord, hvad sagde politiet?”* Så siger min datter: *“Jamen det var jo ikke en kok!”* *“Det var’et da, hun sagde jo at han skød kokken.”* *“Jamen det var en hane.”* Njåå – så faldt han jo ned. Han troede jo det var en rigtig kok. Vi sagde jo altid *kokken*. Vi sagde aldrig hanen. Men han var blevet helt rædselsslagen over, at de havde skudt kokken.

Min søster hun blev jo forlovet. Hun havde jo en kæreste, hun var ikke mere end 16 år. Han hed Hans. Hun blev også senere gift med ham, men det er så en anden historie. Men så sku’ han jo følges hjem. Og jeg skulle absolut med, så havde Gerda jo en at følges med tilbage! Men han skulle følges hjem når han havde været på besøg. Så engang så var hun blevet uvenner med ham, så sagde hun: *“Nej, jeg følger dig ikke hjem i dag, du kan nøjes med Stense.”* Jeg blev jo kaldt Stense. Men det ville jeg sgu ikke. Jeg skulle ikke følge ham hjem, fordi det skulle jeg ikke have noget med at gøre.

Men det endte da med, at de blev både forlovet og gift. Og hun blev jo gift med samme mand to gange. Han fandt jo en anden. Hun var Jehovas Vidner. Og det blev han jo også. Og så flyttede han tilbage til min søster. Og hun blev også Jehovas Vidner. Og mange år ville hun slet ikke snakke med mig. Og hun ville slet ikke med til familiesammenføring, fordi den familie havde hun jo ikke mere med at gøre. For vi skulle jo udslettes. Jeg skulle særlig udslettes på dommens dag.

TROLDE I KAKKELOVNEN

Villy samlede sne. Det var Villy, da han var lille. Han har nok været en fem år. Så pludselig en dag – min far havde fyret godt op i kakkelovnen – så rendte vandet hen ad gulvet ud under sengen. For min mors og fars seng stod inde i stuen

hvor kakkelovnen var fordi vi sov i et værelse for os selv. Og så sov de derinde i en lidt stor stue. I et hjørne af den stod dobbeltsengen. Og der sov min far og mor for at få varmen. De var nødt til at sove derinde. Og så pludselig så løber vandet ud af sengen og hen over gulvet, og så siger min far: Hvor kommer det vand fra? Så rager han med sin stok ind under sengen. Der rager han en stor fad ud. Og i det fad var der jo vand og is. Så siger han: Hvem fanden har slæbt is herind? *"Jaa men,"* sagde Villy, *"det har jeg jo gjort, fordi jeg sveder jo sådan om sommeren. Så ville jeg jo gemme det her is så jeg havde det til om sommeren. Nu er det jo smeltet."* Han har nok været en fire år eller sådan noget. Jeg var jo tre år ældre end ham.

Men Villy var jo også lidt dum. Jeg kunne bilde ham alting ind. Og Gerda var jo også somme tider lidt – Peter og jeg bildte hende ind at troldene sad inde i kakkelovnen. Vi sagde til hende: Hvis du ikke klamrer dig fast til fars vest, – den hænger henne på sengestolpen – så kommer de små trolde inde fra kakkelovnen og tager dig. Og Peter han peb med lågerne: *"Du kan selv høre de er derinde."* Ja, det kunne hun jo så godt høre. Så hun klamrede sig til vesten, og så stod hun og holdt i den vest der hang på sengestolpen. Så gik vi op på høloftet og lavede røræg.

MEN VAR HUN IKKE ÆLDRE END JER?

Jo, hun var året ældre end mig, og Peter var året ældre end Gerda. Vi ville ikke have hende med, så bildte vi hende noget ind – og vi bildte også Villy noget ind når vi ikke ville have ham med. Altså vi kravlede jo op i et træ. Vi skulle ned i skoven og have nogle kirsebær og han ville med. Vi ville ikke have ham med. Så sagde Peter til ham: *"Jamen det må du selv om. Gå du med, så kravler vi bare op i et træ, og vi kommer ikke ned igen, før du er død. Du kan bare blive stående!"* Så turde han ikke med.

Møllecigar. Jamen det har jeg da fortalt.

JAMEN IKKE TIL MASKINEN. FOR DER VAR EN DAG JEG VAR HER UDEN DEN, HVOR DU BARE SNAKKEDE.

Min far han kørte jo somme tider til møllen og skulle have malet korn. Han kørte jo også mælk til mejeriet, og kørte også for nogle af de andre bønder somme tider. Når han kom ind til mølleren, så fik han somme tider en cigar. Og den tog han jo med hjem. Min far han røg jo ikke. Og vi havde en stue der bare stod til

stads sådan til når der kom nogen prominente gæster og hvor vi kun kom ind til jul også og sådan særlige højtidelige.

Derinde på en hylde der havde han en krukke der stod. Deri gemte han de cigarer. Et bæger nærmest. Og så en dag han havde besøg af sognefogeden og nogle andre bønder der kom og snakkede, så siger min far – han havde jo fået de der møllecigarer – dem satte han jo deroppe – og så ville han jo sådan at han kunne byde en møllecigar. Men da blev han jo nok lidt til grin, for Peter og Bocardi – Peter ville jo godt ryge, Bocardi hjalp ham til'et, men han røg ikke. Han hjalp ham bare til at ryge fars møllecigarer. Og så samlede de små visne pinde som godt kunne ligne en cigar – sat op i bægeret. Og det var jo mørkt, og vi havde jo petroleumslamper, så der var jo ikke så møj lys. Så den stod øverst oppe, og de kunne godt lide en cigar, og da min far så ville byde cigarer rundt, sagde han: Ja, jeg kan da byde en cigar. Så sagde: *"Hvad er dog det?"* sagde de. Det er jo ikke cigarer. Det er jo pinde. *"Hva?"* sagde min far, *"så er det de knæit igen."* Det var de snøbler igen. *"Det må I undskylde. Så har jeg ingen cigarer."* Så havde han jo fat i dem. De fik jo nok et lag bank. Men cigarerne var jo væk. Peter havde røgen dem. Bocardi passede jo på at han.

HVOR STOD DE SÅ OG RØG?

Vi havde jo så mange steder vi... Der var ikke et hus i nabolaget. Der var ingen folk. Vi havde en stor mark, og stor skov og kæmpestor have med træer der aldrig gav noget frugt. Frugttræerne de gav sgu ikke noget. Det var så mager det jord. Der var faktisk æbletræer, men de gav aldrig noget. En enkelt par stykker, men det var ikke noget.

Vi gik på kaffebar og så fjernsyn. Vi fik først fjernsyn sidst i halvtredserne. Men før den tid, da gik vi somme tider på kaffebar og tog Frank med. Det var før vi fik Birthe. Og så kom han jo med op og se fjernsyn.

Dengang var der jo kun én times fjernsyn ad gangen – var 8 til 9 eller sådan noget. Der var ikke meget.

Dengang var der også nogen der placerede sig uden for radioforretningerne på en stol. Der havde de så tændt fjernsynet inde. Så kunne de så sidde og kigge

det. Vi har nok fået fjernsyn i -58, men det her det har så været i fem-
seksoghalvtreds. Det var ikke med låge, for de var dyrere. Det var ikke med låge
for.

Det var da jeg gjorde rent på skolen. Det kom sig, fordi at jeg tog jo noget
morgenarbejde fra klokken fire om morgenen til klokken var kvart over 7, for så
kom skolebørnene jo. Og så meldte jeg mig i fagforeningen. Men så hende der
stod for den fagforening – Kvindeligt Arbejderforbund – hun fandt så på at alle
dem, jeg arbejdede sammen med, de skulle faktisk også melde sig ind. Og det
ville de jo ikke rigtig. Men så fik jeg forklaret dem, at det kan I godt for I må
trække det fra i skat. Det er fradragsberettiget. Der sker ikke noget ved det. Og
bliver I arbejdsløse, så får I jo understøttelse. Jaja, så fik jeg dem ind alle
sammen. Det var godt nok lidt besværligt, men jeg fik dem da til det.

Jeg kan huske en historie om en, der var også til noget møde – så skulle de
række armen i vejret hvis de ville have ordet. Og så var der en der rakte armen i
vejret, og så sagde de: *“Jamen så kom herop”* – så sagde han: *“Næ, jeg ville bare
have vinduet lukket op”*. Det er bare en historie jeg har hørt engang for mange
år siden. Ja, jeg har hørt mange historier. Så har jeg også hørt om et ægtepar
der var gået i seng. Så kom naboen ind. Han ville ind og snakke. *“Nå, er I gået i
seng?”*.